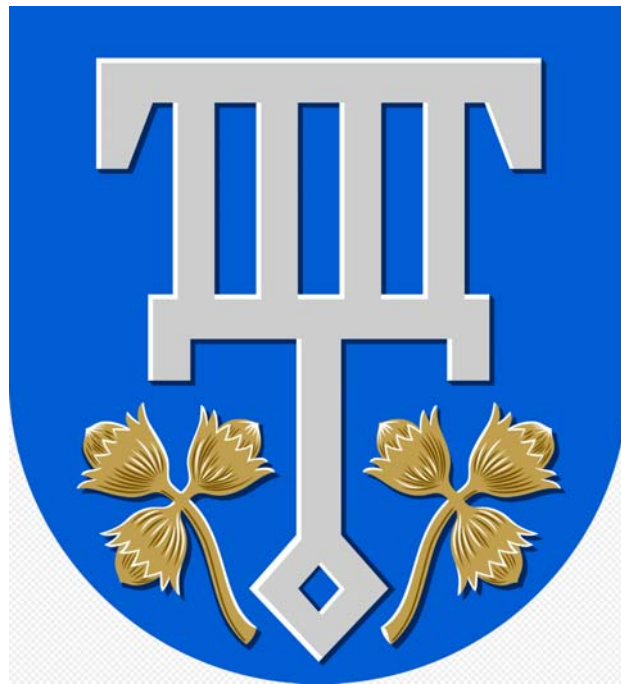

ARVIOINTIKERTOMUS 2023

Tarkastuslautakunta 6.6.2024

Sisälllys

1. Puheenjohtajan katsaus	2
2. Tarkastuslautakunnan toiminta	3
3. Talouden analyysi	4
3.1 Investointien toteutuminen	11
3.2 Talousarvion käyttötalouden sitovien erien toteutuminen	13
4. Strategisten tavoitteiden toteutuminen	15
5. Valtuuston asettamien vuositavoitteiden toteutuminen	18
5.1 Konsernipalvelut	18
5.2 Kaupunkirakenne	21
5.3 Sivistys	24
5.4 Konserniyhteisö	27
6. Muut havainnot	30
6.1 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	30
6.2 Talouden yleiskuvan kehittyminen	32
7. Tarkastuslautakunnan esitys	33
8. Arviointikertomuksen hyväksyminen	34

1. Puheenjohtajan katsaus

Vuonna 2023 vietettiin Lohjan kaupungin 700-vuotisjuhlaa. Erilaiset juhlatapahtumat toivat paitsi kaupungille kaivattua näkyvyyttä niin myös asukkaille iloa ja toivoa tulevaisuuteen kaiken epävakauden keskellä. Ihmiset osallistuivat aktiivisesti ja palaute oli myönteistä. Esimerkiksi toritapahtuma ja Käärijän esiintyminen saivat lapsiperheitä paikalle sankoin joukoin. Monet tilaisuudet ympäri kaupunkia muistuttivat kaupunkimme pitkästä elinkaaresta.

Juhlinnan lomassa jatkui arkinen aherrus päätöstenteossa. Vuosi ei kuitenkaan ollut päätöksenteon osalta kaikilta osin sujuvaa ja hyvää hallintotapaa noudattavaa. Osa päätöksistä on ollut vaikeita ja johtanut valituksiin hallinto-oikeuteen sekä Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvittelyyn. Vastakkainasettelu poliittisen päätöksenteon ja viranhaltijoiden välillä on ollut valitettava.

Monipolvinen valitusprosessi on edelleen kesken muun muassa Lännen kaivurikuormaajan hankinnan osalta. Hallintojohtajan viran täyttäminen on ollut visainen päätettäväksi lukuisine pykälineen ja vastaesityksineen sekä valituksineen hallinto-oikeuteen. Päätös investointituesta Valon Kone Oy:lle jatkoi ongelmallista päätöksentekokulttuuria, sillä tuesta olisi pitänyt olla valtuuston päätös ennen tuen maksatusta.

Aluehallintovirasto uhkasi syksyllä Lohjan kaupunkia sakolla: Kaupungin oli ryhdyttävä toimenpiteisiin ylempien viranhaltijoiden työn kuormituksen vähentämiseksi. Sakosta välttyttiin organisaatiota uudistamalla. Myös virkanimikkeitä uudistettiin ja työnvaativuudenarvioiteja tarkistettiin. Päällikkötason virkoja lisättiin. Näillä toimenpiteillä saatiin ylimmän virkahenkilöjohdon tilanne normalisoitua kohtuulliseksi. Odotuksena on ollut, että luottamushenkilöille päätöksentekoon tulevat esitykset ovat hyvin valmisteltuja. Huolellinen valmistelu helpottaa päätösten tekemistä.

Vuosi 2023 muodostui talouden osalta ylijäämäiseksi 14,5 miljoonaa euroa. Tämä luku ei kuitenkaan kerro koko totuutta, sillä tilinpäätöstä vääristää aiempien verohäntien tilitys tilinpäätösvouden aikana. Aiemmilta vuosilta periytyvää verotulokertymää on mukana lähes 17 miljoonaa euroa. Ilman niitä tilinkauden tulos olisi ollut hyvin toisenlainen.

Edessä on odotettavissa monia laihoja vuosia. Joudumme tarkkaan miettimään, mihin tulokertymä-
lämme on varaa. Kaupungilla on suuria investointeja edessään ja ne syövät nopeasti kumulatiiviset ylijäämät. Jatkossa saatetaan joutua tekemään haastavia ratkaisuja, ja suuret investoinnit on huolellisesti harkittava.

Tulevaisuuden suuret haasteet talouden tasapainon ja henkilöstön osalta vaativat päättäjiltä ja virkahenkilöiltä, koko organisaatiolta, kaukokatseisuutta ja hyvää yhteistyötä, kaupungin arvojen mukaista läpinäkyvyyttä sekä hallintosäännön edellyttämää päätöksentekoa. Henkilöstön työhyvinvoinnista huolehtiminen ja hyvä johtaminen on tärkeää, ja siitä on vastuussa työnantaja.

Päätöksenteon tulee olla avointa ja läpinäkyvää. Kaupungin viranhaltijoiden ja muiden työntekijöiden sekä luottamustehtävissä palvelevien tehtävä on tuottaa asukaslähtöisesti ja kustannustehokkaasti laadukkaita palveluja sekä luotsata Lohjaa kaupunkistrategian mukaisesti menestykseen niin kilpailussa asukkaista ja tunnettuudesta kuin työpaikoista ja työvoimastakin.

Lohjalla 6.6.2024

Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja

Jarmo Aho

2. Tarkastuslautakunnan toiminta

Tarkastuslautakunnan on kuntalain §:n 121 mukaisesti arvioitava, ovatko valtuuston tilikaudelle asetettavat toiminnan ja talouden tavoitteet kaupungissa ja kaupunkikonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Arviointi kohdistuu kaupungin omalle toiminnalle asetettujen tavoitteiden ohella kaupungin tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutumiseen. Tämä arviointikertomus koskee vuotta 2023.

Lohjan kaupungin tarkastuslautakuntaan kuuluvat seuraavat jäsenet sekä heidän varajäsenensä:

Jarmo Aho, puheenjohtaja	(Jukka Peippo)
Merja Eräpolku, varapuheenjohtaja	(Lassi Hyttinen)
Paul Packalén	(Ari Pihlström)
Jarmo Malinen	(Heidi Saario)
Susanne Sjöblom	(Sari Lahdelma)
Kristian Sarvi	(Liisa Jääskeläinen)
Pirjo Riikonen	(Janne Gren)

Toiminnan arviointia tehdään tarkastuslautakunnan kokouksissa saatujen tietojen perusteella. Kertomus on lautakunnan käsitys siitä, miten kaupunginhallitus, muut kunnan viranomaiset ja kaupungin tytäryhteisöt ovat onnistuneet valtuuston tahdon toteuttamisessa.

Tarkastuslautakunta voi antaa valtuustolle muitakin tarpeellisina pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista. Myös muu kuin tilinpäätöksen yhteydessä annettava raportointi valtuustolle on mahdollista, kun tarkastuslautakunta katsoo esimerkiksi asian kiireellisyyden tätä vaativan.

Tarkastuslautakunta on seurannut toimielimien toimintaa ja kuullut kokouksissaan kaupunginjohtajaa, talousjohtajaa, henkilöstöjohtajaa, sekä muita johtavia viranhaltijoita. Tarkastuslautakunta on tutustunut vuoden 2023 talousarvioon ja taloussuunnitelmaan 2024–2025 sekä tilinpäätökseen 2023. Valtuuston asettamien tavoitteiden toteutumista sekä kaupungin koko toimintaa on arvioitu kokouksissa saadun tiedon, saatujen ennakkoselvitysten ja tilinpäätöksen perusteella.

Kuntalain mukaan tarkastuslautakunnan tehtäviin kuuluu valvoa luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden sidonnaisuuksien ilmoitusvelvollisuuden noudattamista. Lautakunta käsitteli ja saattoi valtuustolle tiedoksi uudet sidonnaisuusilmoitukset.

Tilintarkastus

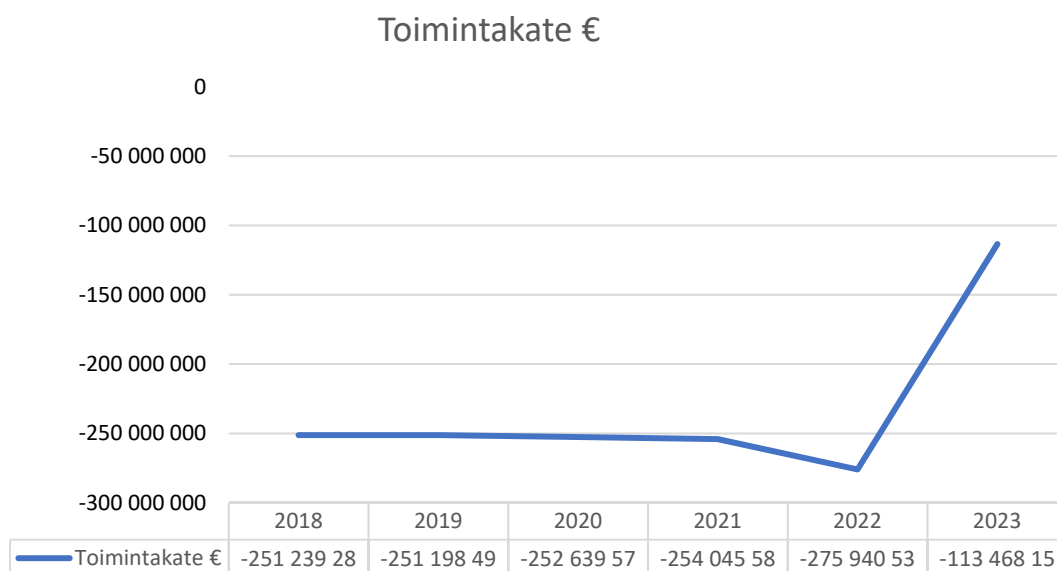
Kunnan tilintarkastusyhteisönä toimi tilikaudella 2023 BDO Audiator Oy, päävastuullisena tilintarkastajana JHT, HT Tove Lindström-Koli. Tarkastuslautakunta seurasi tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista. Tilintarkastaja esitteli lautakunnalle tarkastussuunnitelmansa ja raportoi tarkastuslautakunnalle tilikautta 2023 koskevista asioista.

3. Talouden analyysi

Lohjan kaupungin tilikausi 2023 päättyi 14,5 milj. euroa ylijäämäisenä. Tässä kappaleessa esitetään eräitä tunnuslukuja ja havaintoja tilikauden tuloksen muodostumisesta sekä kaupungissa että kaupunkikonsernissa.

Kaupungin toimintatuotot olivat noin 40 milj. euroa. Tuottoja kertyi noin 21,1 milj. euroa vähemmän kuin edellisellä vuotena. Toimintakulut vähenivät noin 184 milj. euroa. Vuonna 2022 toimintakuluja oli yhteensä 336,9 milj. euroa.

Toimintakate kuvaa toimintakulujen ja -tuottojen välistä erotusta, joka kunnallistaloudessa on aina miinusmerkkinen, koska verotulot ja valtionosuudet esitetään tuloslaskelmassa vasta toimintakateen jälkeen. Toimintakate ilmoittaa, paljonko käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verorahoituksella (verotulot ja valtionosuudet).

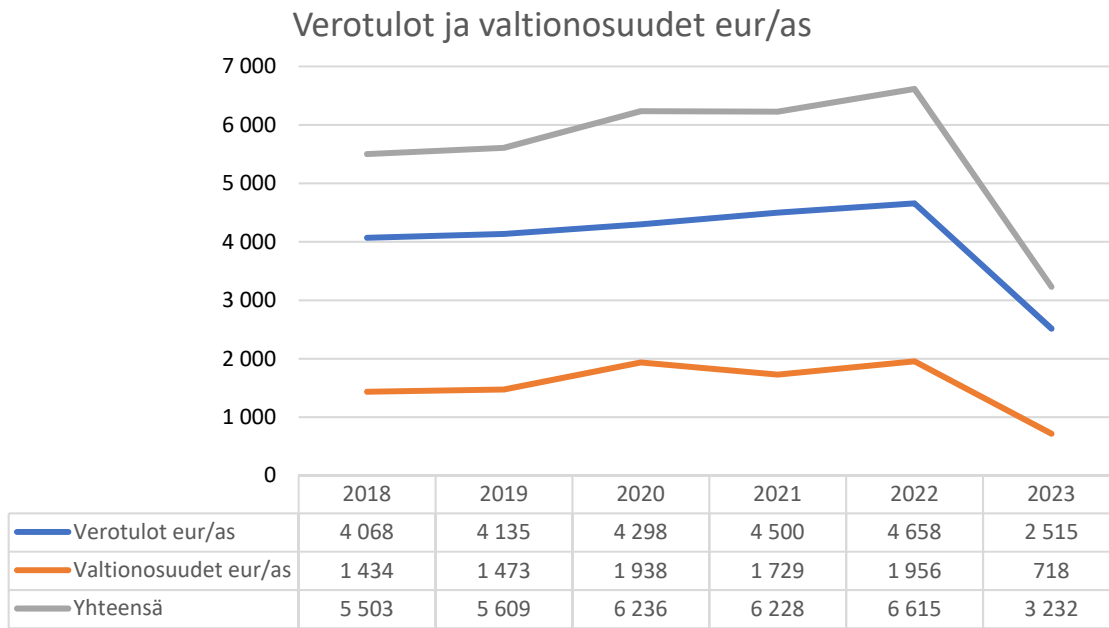

Kuvio 1. Toimintakateen kehitys kaupungissa vuosina 2018–2023

Kaupungin toimintakate nousi edellisistä vuosista. Toimintakateen toteuma oli -113,4 milj. euroa.

Verotulot pienenevät edellisestä vuodesta 98,6 milj. euroa. Valtionosuudet myös pienenevät edellisestä vuodesta 56,9 milj. euroa. Verotulojen kertymä 114,8 milj. euroa (2022 kertymä oli 213,4 milj. euroa). Valtionosuuksia kertyi 32,8 milj. euroa (89,6 milj. euroa v. 2022).

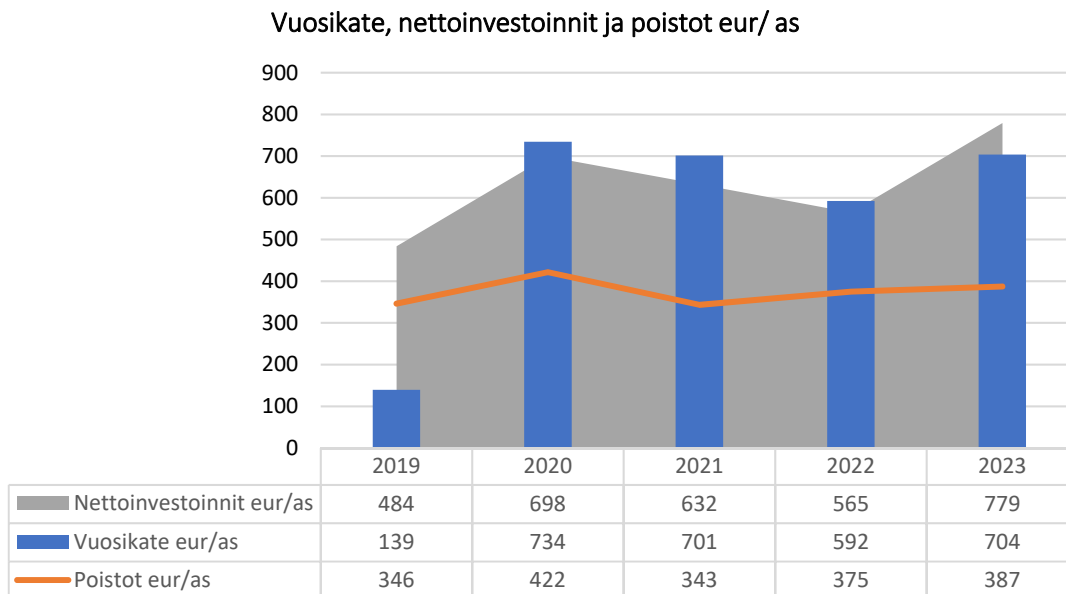
Asukasmäärä pieneni edellisestä vuodesta. Asukkaita oli vuoden lopussa 45 654, ja laskua edellisestä vuodesta oli 157. Tuloveroprosentti oli pysynyt vuosia 20,5 % tasolla, mutta hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymisen myötä vuoden 2023 alusta Lohjan tuloveroprosentti on ollut 7,86.

Kuvio 2. Verotulojen ja valtionosuuksien kehitys 2018–2023, euroa/asukas

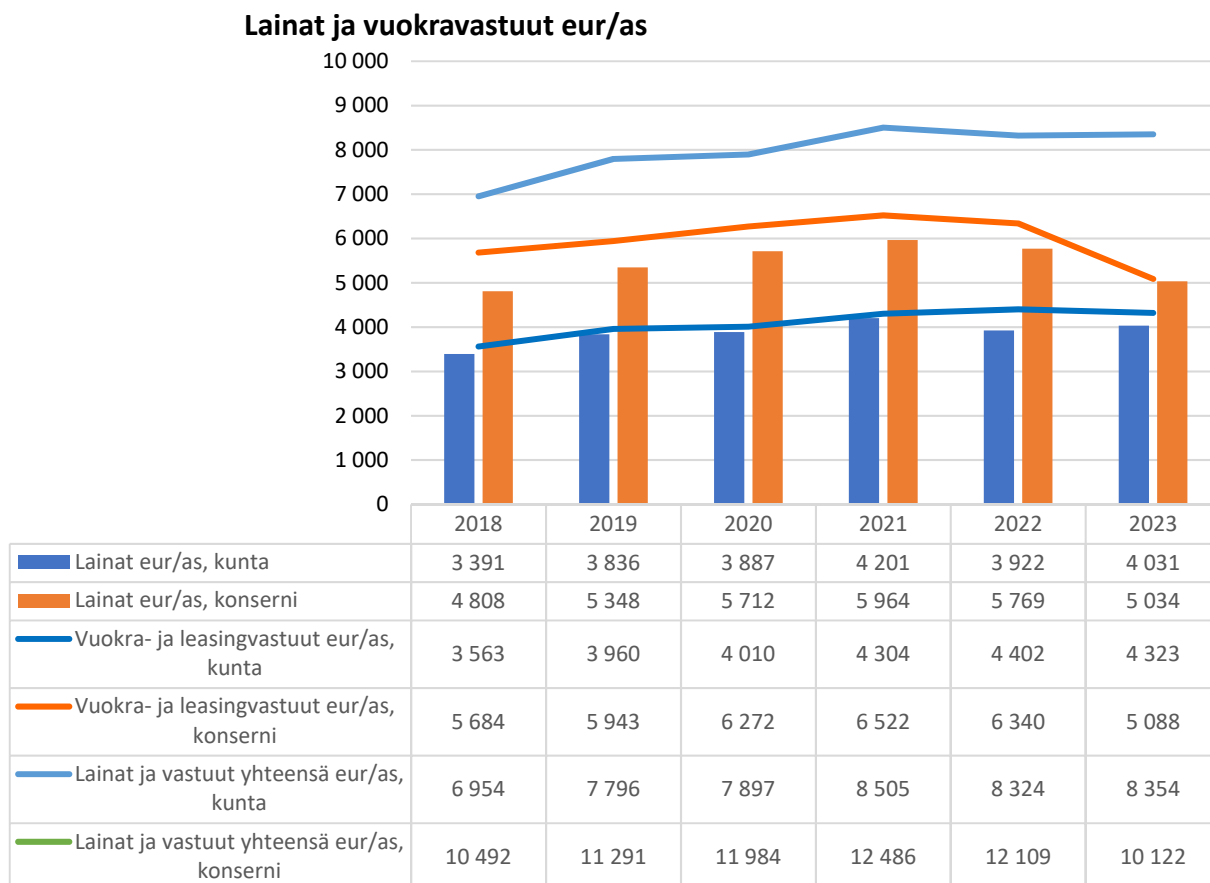
Vuosikate osoittaa kaupungin tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainanlyhennyksiin. Vuosikate on keskeinen luku arvioitaessa tulorahoituksen riittävyttä. Perusoletus on, että mikäli vuosikate on siitä vähennettävien poistojen suuruinen, tulorahoitus on riittävä. Vuonna 2023 vuosikate suhteutettuna poistoihin oli 182 %, eli vuosikate riitti hyvin kattamaan poistot. Poistojen määrä pysyi viime vuoden tasolla noin 17,7 miljoonassa eurossa (2022: 17,2 milj. euroa). Investointeihin käytettiin 806 euroa per asukas.

Investointimenojen toteuma oli 36,8 milj. euroa, joka on 5,6 milj. euroa enemmän kuin edellisenä vuotena. Seuraava kuvio osoittaa, miten nämä tunnusluvut asettuivat suhteessa toisiinsa.

Kuvio 3. Vuosikate, nettoinvestoinnit ja poistot 2019–2023, euroa/asukas

Kaupungin lainakanta asukasta kohden nousi ollen 31.12.2023 yhteensä 4031 euroa per asukas (2022: 3922 euroa / asukas). Konsernissa asukasta kohden laskettu lainamäärä oli 5034 euroon per asukas (2022: 5769 euroa / asukas).

Kuvio 4. Lainat sekä leasing- ja vuokravastuut kaupungissa ja konsernissa 2018–2023

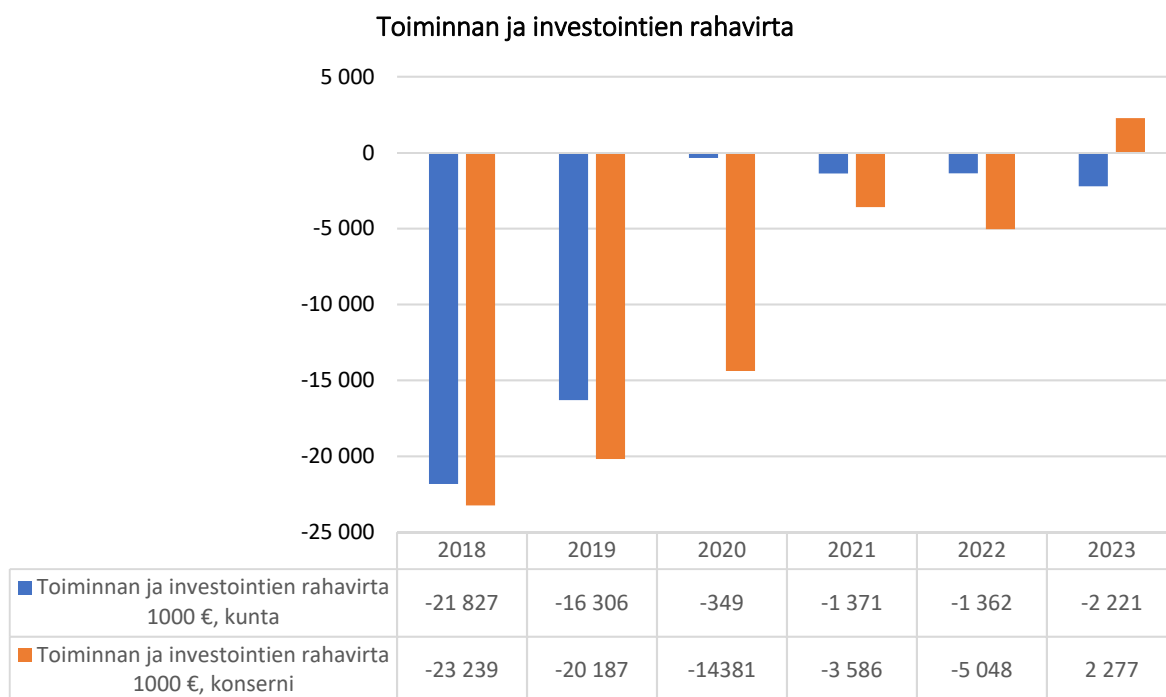
Edellisessä kuviossa näkyy, kuinka lainojen ja vuokravastuiden määrä on kehittynyt. Vuokra- ja leasingvastuut sekä lainat asukasta kohden ovat olleet kasvussa viime vuosina, mutta vuoden 2022 aikana kasvu on kääntynyt laskuun. Kuvio osoittaa, paljonko kaupungin ja kaupunkikonsernin velka on asukasta kohden.

Kaupungin lainat ja vuokravastuut kasvoivat 197,3 milj. eurosta 201,6 milj. euroon. Konsernissa vastuut vähenivät 290,4 milj. eurosta 232,3 milj. euroon. Konsernissa lainat ja vastuut yhteensä ovat nyt 5 088 euroa asukasta kohden.

Tilinpäätöksen mukaan markkinakorkoihin liittyvä riski tulee vaihtuvakorkoisten viitekorkojen muutoksista. Korkoriskiä hallitaan kiinteäkorkoisilla lainoilla ja tarvittaessa koronvaihtosopimuksilla. Kaupunkikonsernin suuret kasvuinvestoinnit edellyttävät pitkäaikaista lainarahoitusta, koska ennakoitu vuosikate ei riitä investointien rahoittamiseen. Investointeja täytyy rahoittaa lainanotolla, jonka vuoksi lainojen rahoituskulujen muutokset täytyy ottaa huomioon.

Konsernin laskennallinen lainanhoitokate on 1,32 ja laski edellisestä tilikaudesta (2022: 2,26). Kaupungin lainanhoitokate oli 1,2, kun se vuonna 2022 oli 1,8. Lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluku on yli 1 ja tyydyttävä, kun tunnusluku on 0,8-1,0. Jos tunnusluku on pienempi kuin 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisää lainaa, realisoimaan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja.

Toiminnan ja investointien rahavirta on tunnusluku, jonka positiivinen (ylijäämäinen) määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen. Negatiivinen (alijäämäinen) määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

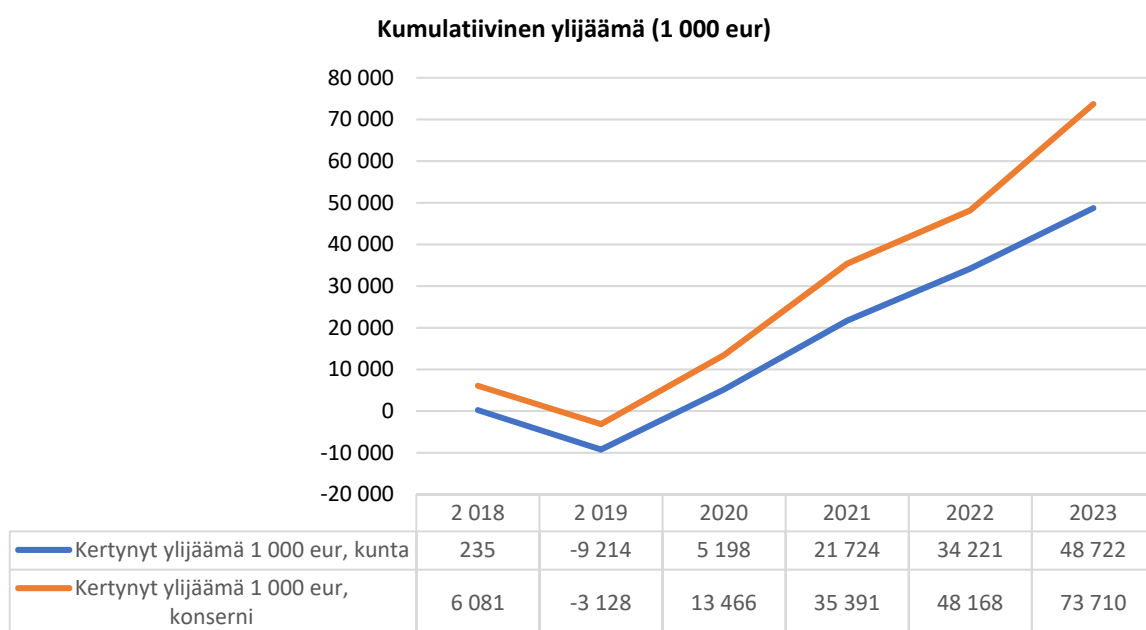

Kuvio 5. Toiminnan ja investointien rahavirran kehitys kunnassa ja konsernissa 2018–2023

Toiminnan ja investointien rahavirran viiden vuoden kertymän avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pidemmällä aikavälillä. Kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi. Tunnusluku kääntyi konsernissa positiiviseksi ja kaupungissa pysyi negatiivisena.

Tilinpäätössiirtojen jälkeen kaupungin tuloslaskelma osoittaa 14 433 513,20 euroa ylijäämää ja konsernin 16 039 487,69 euron ylijäämää. Kaupungin tuloksen käsittelystä hallitus ehdotti, että vähennetään investointivarauksella rahoitettujen hankkeiden poistoeroa 67 158,39 euroa, jonka jälkeen jäävä 14 500 671,59 euron ylijäämä kirjataan taseeseen edellisten tilikausien yli-/alijäämätilille.

Tilikauden ylijäämä (alijäämä) kirjataan taseeseen ylijäämäksi (alijäämäksi). Kaupungilla on nyt taseessaan ylijäämää 48,7 milj. euroa ja konsernilla 73,7 milj. euroa.

Kuvio 6. Kaupungin ja konsernin kumulatiivinen ylijäämä 2018–2023

Kassan riittävyys on tilinpäätöksessä 21 päivää (2022: 17 pv).

Kuntalain 110 §:n mukaisesti kaupungin taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Tilikauden 2023 tulos oli 14,5 milj. euroa. Kun huomioidaan tilinpäätöksessä 2023 oleva kertynyt ylijäämä (34 milj. euroa) ja taloussuunnitelmakaudelle 2023–2025 arvioidut ylijäämä + alijäämät (yhteensä -15,5 milj. euroa), on taloussuunnitelma 2026 talouden osalta tasapainossa.

Talouden tasapainon tarkastelua	
Edellisten tilikausien ylijäämä 31.12.2023	+34 221 424,94
Tilikauden ylijäämä 31.12.2023	+14 500 671,59
Ylijäämät yhteensä 31.12.2023	+48 722 096,53 euroa
Talousarvio 2024 ylijäämäarvio	+545 000 euroa
Taloussuunnitelma 2025 alijäämäarvio	-6 534 700 euroa
Taloussuunnitelma 2026 alijäämäarvio	-9 510 200 euroa
Yli/alijäämät 2024–2026 yhteensä	-15 499 400 euroa
Arvio yli-/alijäämästä 31.12.2026	+33 222 696,53 €

Taulukko 1. Kaupungin alijäämän/ylijäämän kehitys vuosien taloussuunnittelukaudella.

Taulukossa 2 on verrattu Lohjan kaupungin vuoden 2023 tilinpäätöksen eräitä taseen tunnuslukuja muutamiin pääkaupunkiseudun kehyskuntiin / kaupunkeihin. Lohjan sijoitus vertailutaulukossa on merkittävä sulkuihin tunnusluvun perään.

	SUHTEELLINEN VELKAANTUNEI- SUUS %	SUHTEELLINEN VELKAANTUNEISUUS %, KONSERNI	LAINAT JA VASTUUT €/ / ASUKAS	LAINAT JA VASTUUT € / ASUKAS KONSERNI	OMAVA- RAISUUS- ASTE	OMAVA- RAISUUS- ASTE, KONSERNI
Lohja	117,3 (6)	121,6 (4)	4418 (7)	5088 (9)	43 (9)	41,22 (7)
Kirkkonummi	108,2	118,8	4 698	6 543	33,1	26,2
Nurmijärvi	126,3	115,9	4 651	6 859	41,1	33,9
Tuusula	81,9	130,1	5 315	6 590	44	39,2
Kerava	80,2	113,5	2 385	6 779	69,8	49,7
Järvenpää	161,6	223,2	6281	10495	29,2	18,2
Porvoo	49,18	90	2434	6092	66,4	48,4
Hyvinkää	72,6	131,4	2292	5942	62,1	43,8
Vihti	103,4	101,2	3521	4106	44,7	45,2
Sipoo	127,4	111,1	5321	5742	52,4	51
Salo	46,9	53,2	1236	1758	75	69,7
Raasepori	104,8	95,2	4849	3825	100	40,1

Taulukko 2. Lohjan taseen tunnuslukujen vertailua.

Lähde: Kaupunkien/kuntien verkkosivuilla esitetyt tilinpäätökset.

Suluissa on merkitty Lohjan sijoitus, kun vertailujoukon tunnusluku on lajiteltu suurimmasta pienimpään.

Tunnusluvuista suhteellinen velkaantuneisuus kuvaa prosentteina, paljonko kaupungin käyttötu-loista tarvitaan vieraan pääoman takaisinmaksuun. Lohjan kaupungin suhteellinen velkaantuneisuus on sekä kaupungin että kaupunkikonsernin osalta vertailujoukon neljänneksi suurin.

Lainat ja vastuut kuvaa lainojen ja vuokra-, sekä leasingvastuiden määrää asukasta kohden. Kau-pungin osalta Lohjan lainat ja vastuut ovat vertailujoukon viidenneksi pienimmät. Kaupunkikonsernin osalta Lohjalla on vertailujoukon toiseksi vähiten lainoja ja vastuita per asukas.

Omavaraisuusaste kertoo kaupungin vakavaraisuutta, joka tarkoittaa kykyä sietää alijäämää ja sel-viäytyä sitoumuksistaan pitkällä aikavälillä. Omavaraisuusaste on hyvällä tasolla, kun tunnusluku on yli 50. Lohjan kaupungin omavaraisuusaste on vertailujoukon neljänneksi heikoin. Kaupunkikonser-nin tunnusluku on viidenneksi heikoin eli hiukan emokaupunkia parempi.

Tarkastuslautakunnan arviointi:

Tilinpäätöksessä todetaan verohäntien tuottama ongelma. Tilikaudella 2023 Suomen kuntien aikaisempien vuosien verokertymästä oli jäänyt tuloutumatta noin 1,3 miljardia euroa, josta Lohjan osuus oli 16,8 milj. euroa. Väkilukuun suhteutettuna Lohjan osuus olisi laskennallisesti ollut vain noin 10 miljoonaa euroa. Verohäntän suuri koko selittyy mm. sillä, että tuloutumattomat verot ovat sote-uudistusta edeltävältä ajalta, jolloin kaupungin verotulot olivat karkeasti kaksinkertaiset nykyiseen verrattuna. 16,8 milj. euron verohäntä huomioiden Lohjan verokertymä ylitti tilikaudella 2023 talousarvion noin 7 miljoonalla eurolla. Ilman tätä verohäntää verokertymä olisi ollut jopa 10 miljoonaa alle talousarvion.

*Tulevina vuosina verohäntä pienenee arviolta noin puoleen valtakunnallisesta keskiarvosta eli 5 miljoonaan euroon, koska kaupungin verokertymä pienenee kuntatalouden puolittuessa sote-siirtymän takia. **Tarkastuslautakunta huomauttaa, että vuoden 2023 tilinpäätöksen verokertymän loppulema olisi ymmärrettävä jopa 13 miljoonaa euroa toteutunutta heikompana, mikäli sitä ajatellaan pohjana tulevien vuosien talousennusteisiin.** Tilikauden 2023 sinänsä hyvää 14,5 miljoonan euron positiivista tulosta on myös tarkasteltava tästä näkökulmasta.*

3.1 Investointien toteutuminen

Vuoden 2023 talousarviossa investointimäärärahaksi oli budjetoitu 36,04 milj. euroa. Merkittävimpiä investointeja tilikauden aikana olivat Järnefeltin yhtenäiskoulun ja Lohjan Yhteislyseon rakentaminen ja peruskorjaus, sekä Tennarin liikuntahallin rakentaminen. Turun Tunnin Juna Oy:n osakkeisiin käytettiin 800 tuhatta euroa. Tilikauden investoinnit toteutuivat 16,4 milj. euroa alle talousarvion. Tilikauden aikana tehtiin investointeihin 16,7 milj. euron talousarvion lisäys ja investointien toteuma oli 36,8 milj. euroa.

Investointeja rahoitettiin tulorahoituksella 33,4 milj. eurolla ja uutta lainaa nostettiin 30 milj. euroa ja vanhaa lainaa maksettiin pois 25,9 milj. euroa. Lainojen kokonaismäärä nousi 4,3 milj. euroa, Kaupungin vuosikate ei riitä rahoittamaan investointeja, jonka vuoksi investointeja on rahoitettava lainarahoituksella myös tulevina tilikausina.

Tarkastuslautakunnan arviointi:

Viime vuosina merkittäviä investointeja on kohdennettu koulurakentamiseen, jotta kaupungilla olisi tarjota tarkoituksenmukaisia tiloja varhaiskasvatukseen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen tarpeisiin.

Lohjan Yhteislyseon lukion suurimittainen korjausoperaatio on vihdoinkin loppusuoralla ja väistötilat Rantapuistossa voidaan ensi vuonna jättää muiden käyttöön. Lukion peruskorjauksen budjetoinnissa tapahtui noin 4 milj. euron siirtömäärärahavirhe, joka myöhemmin korjattiin. Tapahtunut virhe on merkityksellinen siksi, että se antoi väärän kuvan projektiin budjetoidun määrärahan käytön etenemisestä.

Allianssiprojektina toteutettu Laurentius-talo on pian käyttöönottonsa jälkeen joutunut toistuvien korjaustoimenpiteiden kohteeksi sisäilmaongelmien vuoksi. Allianssisopimuksen ehtojen mukaan rakentaja ei kokonaan taloudellisesti vastaa tehdyistä virhevalinnoista, vaan kustannukset jaetaan rakentajan ja tilaajan kesken. Tarkastuslautakunta toivoo pohdittavan sitä, oliko allianssimalli sittenkään paras ratkaisu hankkeen toteuttamiseen ja katsoo, että jatkossa allianssimallin soveltamista olisi syytä harkita tarkemmin.

Kaupungin päätöksenteko takkusi Järnefeltin koulun liikuntahallin osalta: hankesuunnitelman onnetoman myöhästymisen ja korvaavien liikuntatilojen puuttumisen myötä alueen peruskoululaisten on ollut haasteellista saada opetussuunnitelman mukaista monipuolista liikunnanopetusta. Liikuntahallin puute on vaikuttanut myös Virkkalan aikuisväestöön, jonka liikuntamahdollisuudet ovat kärsineet lähiliikuntatilojen puutteesta.

Tarkastuslautakunta katsoo, että jatkossa on toimitilojen hankesuunnittelussa kyettävä tehokkaampaan toimintaan. Kiinteistöjen hoitoon ja ylläpitoon on panostettava riittävästi, jotta korjausvelkaa ei pääse syntymään eivätkä ongelmat kärjistymään.

3.2 Talousarvion käyttötalouden sitovien erien toteutuminen

Käyttötalouden osalta talousarvio oli sitova valtuustoon nähden siten, että käyttötalouden osan tavoitteet, toimintakatteet, sekä investointiosan hankkeen kokonaiskustannuksista muodostuvan määrärahan ja tuloarvion muuttamisesta päättää kaupunginvaltuusto.

Valtuusto hyväksyy talousarviossa käyttötalouden toimialakohtaiset tavoitteet, määrärahat ja investointiosan. Kaupunginhallitus voi siirtää määrärahoja toimialalta toiselle, jos kaupunginhallitus ei muutoin saa tasapainotettua taloutta. Jos määrärahojen siirto ei ole mahdollista tai se ei riitä talouden tasapainottamiseen, voi kaupunginhallitus esittää valtuustolle määrärahojen toimialakohtaisesta lisäyksestä.

Talousarvion toteutuminen toimialoittain						
Sitova erä toimintakate	TA 2023	Käyttösuunnitelman mukainen TA2023	TA muutos	TA + MTA	TP 2023	Poikkeama
Konsernipalvelut	-1 424 190	-1 424 190	0	-1 424 190	-472 915	951 275
Keskusvaalilautakunta	-285 180	-285 180	0	-285 180	-139 514	145 666
Tarkastuslautakunta	-88 800	-88 800	0	-88 800	-95 142	-6 342
Kaupunkirakenne	3 443 570	2 758 590	-90 000	2 668 590	1 216 996	-1 451 594
Kaupunkikehitys	-7 087 000	-7 791 000	-90	-7 791 090	-7 809 000	-17 910
Ympäristöterveys	-635 000	-616 000	0	-616 000	-598 000	18 000
Sivistys	-112 240 880	-111 555 900	0	900	-112 966 930	-1 410 460
Kasvu ja oppiminen	-99 386 000	-99 386 000	0	-99 386 000	-100 889 000	-1 503 000
Kulttuuri ja vapaa-aika	-12 855 000	-12 170 000	0	-12 170 000	-12 078 000	92 000

Taulukko 3. Talousarvion toteutuminen valtuuston nähden

Taulukossa 3 on kuvattu Lohjan kaupungin toimialat ja toimialoja sitovat toimintakatteet, sekä talousarvion ja toteuman erotus. Merkittävimmät poikkeamat talousarvioon nähden olivat:

- Konsernipalveluiden 951 275 euron talousarvion menojen alitus
- Kaupunkirakennetoimialan 1.451 594 euron talousarvion tulojen alitus
- Sivistystoimialan 1.410 460 euron talousarvion menojen ylitys
- Kasvu ja oppiminen -toimialan 1.503 000 euron talousarvion menojen ylitys

Tarkastuslautakunnan arviointi:

Kaupunginvaltuusto päätti vuonna 2022, että tilikauden 2023 osalta tasapainottomistointenpiteet (mukaan lukien vuosien 2019-2021 toteutumatta jääneet toimenpiteet) otetaan huomioon "niiltä osin kuin se toiminnan näkökulmasta on mahdollista ja tarkoituksenmukaista". Tämä tarkoittaa, että juurikaan muita tasapainotustoimenpiteitä ei toteutunut paitsi pienimpien koulujen lakkauttamisia.

Perusopetuksen määrärahojen ylitystarve oli havaittavissa jo kesällä: sivistystoimi hakikin 0,5 miljoonan euron lisämäärärahaa budjettiinsa, mutta sitä ei ollut vuoden 2023 aikana myönnetty. Lisäksi varhaiskasvatuksen talousarviossa oli varattu määrärahoja henkilöstökuluihin vähemmän kuin lakisääteisen toiminnan toteuttamiseksi tarvittiin.

Lohjalla aloitettiin tuettu joukkoliikenne vuoden 2023 aikana. Joukkoliikenteen käyttöaste hakee vielä lopullista tasoaan. Koulukyytien logistiikassa ei huomioida lainkaan tuetun joukkoliikenteen aloittamista. Näiden toimintojen synergiaedut tuottaisivat kaupungille arviolta usean sadan tuhannen euron säästön. Joukkoliikenteen synergiaedut on tarpeen huomioida nykyistä paremmin.

Tarkastuslautakunta ei ole saanut riittävää selvitystä kaupungin kustantamien kuljetuspalveluiden määrärahaylityksistä. On mahdollista, että esimerkiksi koulukuljetusreittien suunnittelussa ei päästy optimaaliseen tulokseen.

Paikalliselle yritykselle tilikauden loppupuolella myönnetty 200 000 euron yritystuki on aiheuttanut paljon keskustelua. Vaikka myönnetty yritystuki on EU:n säännösten mukainen, on sen johdosta syntynyt valitusprosessi ja epäily muotovirheestä. Valtuusto hyväksyi jälkikäteen vuoden 2024 puolella yritystukeen määrärahan sen jälkeen, kun tukisumma oli jo vastaanottajan käytettävissä.

Tarkastuslautakunta korostaa, että valtuuston on käsiteltävä lisämäärärahaesitykset etukäteen sen sijaan, että valtuusto joutuisi tapahtuneen jälkeen niitä siunaamaan suuremman vahingon välttämiseksi.

4. Strategisten tavoitteiden toteutuminen

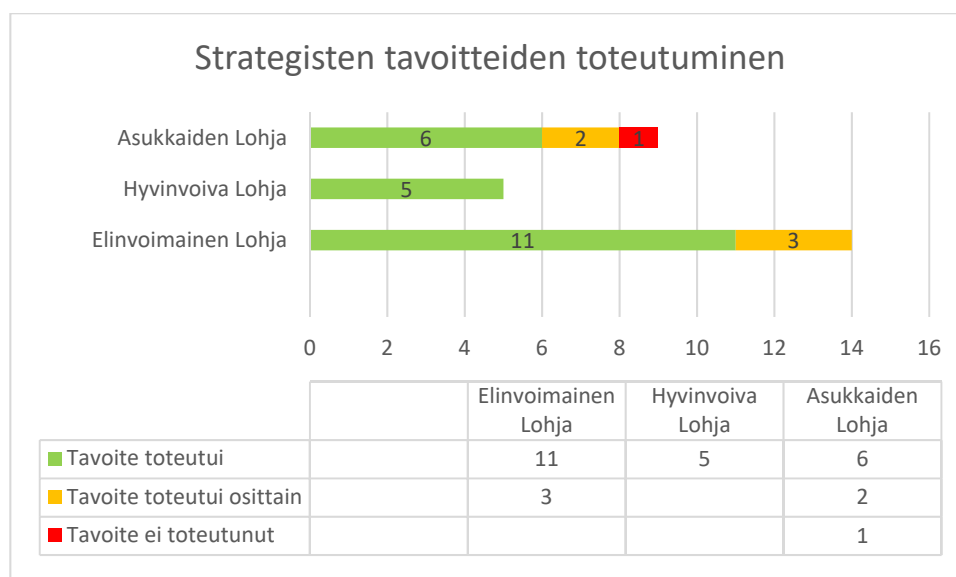
Kuntalain 37 §:n mukaan kunnassa on oltava kuntastrategia, jossa käy ilmi valtuuston asettamat toiminnan ja talouden pitkänaikavälin tavoitteet. Kuntastrategiassa tulee ottaa huomioon kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, palvelujen järjestäminen ja tuottaminen, kunnan tehtäviä koskeissa laeissa säädetyt palvelutavoitteet, omistajapolitiikka, henkilöstöpolitiikka, kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet, sekä elinympäristön ja alueen elinvoiman kehittäminen. Kuntastrategian tulee perustua arviointiin nykytilanteesta, sekä siinä tulee ottaa huomioon tulevat toimintaympäristön muutokset ja niiden vaikutukset.

Lohjan uusi kaupunkistrategia (2023-2030) on hyväksytty valtuustossa joulukuussa 2022 ja se sisältää koko kaupunkia koskevat yhteiset strategiset tavoitteet, joista toimialat ja tulosalueet johtavat omat konkreettiset tavoitteensa.

Vuoden 2023 talousarvion tavoitteet on vielä laadittu aiemman kaupunkistrategian 2017-2021 pohjalta. Strategiassa oli seuraavat kolme kärkeä:

- Elinvoimainen Lohja
- Hyvinvoiva Lohja
- Asukkaiden Lohja

Näistä strategian toteuttamiseen valituista kärjistä oli talousarviossa muodostettu tavoitteita, joiden toteutumista on kuvattu kuviossa 7.

Kuvio 7. Strategisten tavoitteiden toteutuminen tilikauden 2023 aikana.

Talousarviossa oli asetettu kolmesta kärjestä johdettuja tavoitteita konsernipalveluille, kaupunkirakenteelle ja sivistyksen toimialoille. Tavoitteita oli muodostettu eniten elinvoimaan, toiseksi asukkaihin ja kolmanneksi hyvinvointiin.

Kokonaan toteutumatta jääneet tavoitteet on seuraavissa taulukoissa merkattu punaisella ympyrällä ja osittain toteutuneet keltaisella.

Kokonaan tai osittain toteutumatta jääneet tavoitteet

Konsernipalveluiden sitovat tavoitteet

Elinvoimainen Lohja

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari	Tot
Tiedolla johtamisen ja toimintatapojen kehittäminen	Kuntamaiseman johdon työpöydän sisältöjä täydennetty. Johdon työpöydän käyttöönottoa aktivoidaan. Tiedolla johtamisen tiekartan suunnittelu käynnistyi. Väestösuunnitteluohjelman hankinta siirtyi vuodelle 2024.	Johdon työpöytä otettu käyttöön. Tiedolla johtamisen prosesseja luotu.	●
Hankintojen ennakoivuuden lisääminen	Hankintojen vuosikellon käyttö ei ole merkittävästi vielä parantunut. Ennakoitavuutta edelleen koitetaan parantaa,	Hankintojen vuosikellon käytön lisääntyminen	●
Lohjan ulkoisen imagon vahvistaminen ja Lohjan tunnettavuuden kasvattaminen	Veto- ja pitovoimatutkimukset toteutettiin sekä suomeksi että ruotsiksi. Tapahtumien määrä kasvoi merkittävästi juhluvuoden aikana. Uutta viestintästrategiaa ei tehty.	Vetovoimatutkimukset, media-analyysi, markkinointikampanjat Toteutettu ja julkaistu uusi viestinnän ja osallistamisen strategia Päätapahtumien määrä	●

Kaupunkirakenteen sitovat tavoitteet

Asukkaiden Lohja

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari	Tot
Yritystonttien esirakentaminen	Ruolankadun ja Raspiikikujan hankinta keskeytetty alueiden vuokraukseen liittyvien selvitysten takia.	Emojikadun yritystontit esirakennettu	●
Paikkatietojärjestelmien kehittäminen	Varsinainen toteutus alkaa 2024	Tietomallinnuksen mukaan saaminen Rava3pro ja Kaatio hankkeiden mukaisesti RYTJ ja RYHTI (huom tämä on rakennuslain muutoksen mukainen pakko)	●

Sivistyksen sitovat tavoitteet

Asukkaiden Lohja

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari	Tot
Taimiston liikuntapuiston valmistuminen	Rakentaminen jatkuu 2. ja 3.:lla vaiheella.	Liikuntapuisto valmis	

Tarkastuslautakunnan arviointia:

Vuoden 2022 lopulla hyväksytyssä kaupunkistrategiassa 2023-2030 puhutaan Lohjan vetovoimasta ja tunnettuudesta, loistavasta sijainnista ja luontoarvoista. Visioissa on kestävästi kasvava kaupunki, joka toimii alueensa elinkeinoelämän veturina. Kuitenkin asuntomessuajan rakennusbuumi on laantunut, eikä omakotitonttien

kysyntä ennusta kasvavaa väestöpohjaa.

Kaupungilla ei ole vielä päivitettyä viestinnän ja osallistamisen strategiaa. Lohjasta puhutaan usein nauhakaupunkina, mikä viittaa lähinnä Virkkalasta Muijalaan ulottuvaan kapeaan vyöhykkeeseen. Tätä kuvaa olisi markkinoinnissa syytä laajentaa niin, että se kattaa monimuotoisen luonnon ja vireät kaupunkikeskustan ulkopuolella olevat taajamat ja kyläyhteisöt.

Lohja on Uudenmaan vilkkaimpia mökkikuntia, jonka kiinnostavuutta muun muassa koronapandemia ja etätyön suosiminen on edelleen lisännyt. Lohja mainostaa itseään järvi- ja järvikaupunkina, jolloin ajatellaan lähinnä suurta Lohjanjärveä, vaikka monille ei tällä Uudenmaan isoimmalla järvellä ole mitään erityistä merkitystä yli sadan muun Lohjan järven joukossa.

Jokainen kirkonkylistämme on rakennettu jonkun järven kylkeen. Niiden rannoilla ovat myös tuhannet vapaa-ajan asunnot lomalaisineen ja etätyöläisineen, jotka toivottavasti entistä useammin vaikiintuvat asumaan pysyvästi Lohjalle. Toimiva rakennusvalvonta ja -luvitus sekä vapaa-ajan asuntojen nykyistä mahdollistavampi luokittelu vakinaiseen asumiseen on vetovoimatekijä, jota ei ole täysimääräisesti hyödynnetty.

Kaupungin markkinoinnissa olisi hyvä laajemmin hyödyntää laajan Lohjan ja sen maaseutumaisten kyläkeskusten merkitystä ja mahdollisuuksia sekä kulttuuri- ja luontoarvoja. Tällaisesta positiivisesta toiminnasta myönteinen esimerkki on vuosittain toteutettu Laavujen kierros.

Nykyistä näkyvämmiin voitaisiin myös nostaa Lohjan kaksikielisyyttä vetovoimatekijänä, joka esimerkiksi antaa lapsiperheille mahdollisuuden valita koulupolun varhaiskasvatuksesta lukioon suomen tai ruotsin kielellä.

5. Valtuuston asettamien vuositavoitteiden toteutuminen

Painopistealueista on johdettu strategiset tavoitteet, jolle on asetettu ohjausmittarit. Talousarviossa määritellään yksityiskohtaisemmat sitovat tavoitteet, jotka tukevat strategian toteutumista. Toiminnallisia tavoitteita oli asetettu konsernipalveluille, sekä kaupunkirakenteen- ja sivistyksen toimialoille.

Tarkastuslautakunta arvioi toimialojen toiminnan tuloksellisuutta ja teki lisäksi erilliset kyselyt edellä mainittujen kolmen toimialan muutamille viranhaltijoille vuodelle 2023 asetettujen toiminnallisten tavoitteiden saavuttamisesta.

Vuosi 2023 oli ensimmäinen toimintavuosi organisaatiomuutoksen jälkeen. Aiemmin kaupungin vastuulla ollut sotetoiminta siirtyi hyvinvointialueen vastuulle ja kaupunginhallituksen alle syntyi uusi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen jaosto.

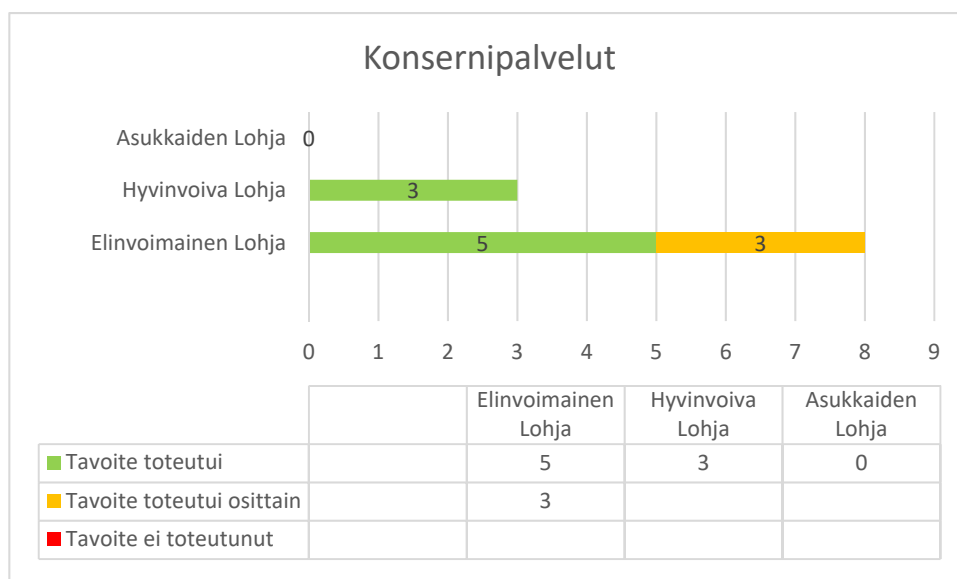
5.1 Konsernipalvelut

Konsernipalvelut koostuu neljästä tulosalueesta, jotka ovat talous-, henkilöstö-, hallinto- sekä tietohallinto- ja kehittämisspalvelut. Konsernipalveluiden osalta tarkastuslautakunta kohdisti arviointikyselyt talouspalveluihin ja henkilöstöpalveluihin.

Talouspalveluissa perintäpalvelut siirtyivät Revire Perintä Oy:lle ja myyntireskontrapalvelut palasivat Lowell Oy:ltä talouspalveluiden kautta järjestettäväksi toiminnaksi. Talouspalveluiden vuositavoitteet perustuivat kaupunkistrategiaan, ja ne ohjasivat hyvin toimintaa kehittämisen kannalta. Talouspalvelut saavutti pääosin sille asetetut tavoitteet.

Toisaalta tulosalue näkee, että sille asetetut tavoitteet ja mittarit ovat sellaisia, jotka ovat vaikeasti mitattavia. Osa talouspalveluiden henkilöstöstä siirtyi hyvinvointialueelle ja nykyistä henkilöstöressin mitoitus on tarkasteltu työmäärän osalta. Talousraportointia tullaan jatkossa kehittämään saadun palautteen perusteella.

Henkilöstöpalveluiden tulosalueella tapahtui myös muutoksia. Tulosalue vastasi vuoden 2023 loppuun asti palvelussuhteen elinkaareen liittyvistä tehtävistä, ja vuoden 2024 alusta tulosalueeseen liitettiin palkkahallinto. Henkilöstöpalveluille asetetut tavoitteet toteutuivat yhtä lukuun ottamatta. Tulosalue on päivittänyt vuoden 2023 aikana ohjeitaan ja toimintamallejaan, käynyt läpi pääprosessejaan ja kouluttanut henkilöstöään. Tulosalue määrittelee tuloksellisuutensa syntyvän sujuvien prosessien ja henkilöstömitoituksen kautta.

Kuvio 8. Konsernipalveluiden tavoitteiden toteutuminen.

Konsernipalveluille asetetuista tavoitteista toteutui kahdeksan. Kolme tavoitetta toteutui osittain. Suurin osa tavoitteista oli asetettu elinvoiman mittaamiseen. Asukkaiden Lohja -kärjelle ei ollut asetettu tavoitteita.

Elinvoimainen Lohja -kärjen kahdeksasta tavoitteista toteutui viisi ja osittain toteutui kolme. Osallistuvan budjetoinnin kokeilu onnistui ja toimintaa aiotaan jatkossa kehittää. Kuntalaiskuulemisten määrää mittarina ei voida tilinpäätöksen perusteella arvioida, koska mittarista ei ole numeraalista tietoa. Tiedolla johtamisen ja toimintatapojen kehittämisen tavoite toteutui osittain, koska tiekartan suunnittelu ei käynnistynyt ja väestösuunnittelun ohjelma siirtyi seuraavalle vuodelle. Muutoin tavoitteista hankintojen ennakoivuuden lisääminen ja Lohjan ulkoisen imagon vahvistaminen ja Lohjan tunnetavuuden kasvattaminen toteutuivat niin ikään vain osittain.

Hyvinvoiva Lohja -kärjen tavoitteita oli asetettu kolme kappaletta, jotka toteutuivat.

Konsernipalveluille asetetuista elinvoimainen Lohja -kärjen tavoitteiden mittareista yksikään ei ollut numeraalisesti mitattavissa, eikä näin tavoitteen toteutuma tilinpäätöksen perusteella todennettavissa. Lisäksi tavoitteelle asetettu tavoitetaso puuttui. Hyvinvoiva Lohja -kärjen osalta mittarit ja tavoitetasot olivat selkeitä ja näin ollen tilinpäätöksen lukijan todennettavissa.

Tarkastuslautakunnan arviointia:

Hallinto

Kaupungin sisäisten ohjeiden laatu on vaihteleva. Esimerkiksi hankintaohjeen tulisi olla selkeämpi ja helpommin noudatettava. Ohjeet kuvaavat usein prosesseja, joita suorittamassa saattaa olla kymmeniä, jopa satoja kaupungin työntekijöitä ja viranhaltijoita. Tarkastuslautakunta huomauttaa, että tällaisten prosessien kuvauksessa olisi syytä pyrkiä äärimmäiseen selkeyteen esimerkiksi prosessikaavioiden avulla. Pelkästään kirjallisessa muodossa annetut ohjeet saattavat olla hyvinkin monimerkityksellisiä ja jopa epä johdonmukaisia, ja ne saattavat jättää yksityiskohtia tulkinnan varaan.

Tarkastuslautakunta korostaa asioiden huolellisen valmistelun tärkeyttä ennen päätöksentekoa. Muotovirheiltä välttyminen ehkäisee valituskierteitä.

Riskienhallinta ja sisäinen valvonta

Riskienhallinta ja varautuminen on kaupungissa aiempaa paremmalla tasolla. Tilinpäätöksessä ei kuitenkaan esitellä riskianalyysin tuloksia muutoin kuin toteamalla merkittävien riskien kokonaismäärä, 11 kappaletta. Tarkastuslautakunta toteaa, että Länsirata-hanke on kokonaan rajattu riskitarkasteluiden ulkopuolelle, vaikka toteutuessaan hanke muuttaa kaupungin taloudellisia näkymiä merkittävästi. Investointitoiminta, johon sisältyy suuria mahdollisuuksia, sisältää usein myös isoja riskejä, eikä Länsirata-hanke ole tästä poikkeus.

Sisäisen valvonnan kehittäminen on edennyt lupaavasti ja kaupungille on rekrytoitu uusi controller vuoden 2024 alkupuolella.

Henkilöstö

Työhyvinvointikyselyn (Kevan verkkokysely) vastausprosentti oli noussut huomattavasti vuodesta 2022 (39,8 %) vuoteen 2023 (73,9 %). Viimeisimmän kyselyn vastaustulokset olivat lähes kauttaaltaan positiivisempia kuin edellisvuotisen. Kaupunkirakenne- ja sivistystoimialoilla vuonna 2023 aloitivat työhyvinvointiryhmät toimialajohtajien vetäminä. Hyvästä kehityksestä huolimatta työhyvinvointiin ja hyvään johtajuuteen on edelleen panostettava.

Työterveyshuollon sairauspoissaolojen yhteenvedosta käy ilmi, että tuki- ja liikuntaelinten sairaudet ja mielenterveyden häiriöt edelleen johtavat tilastoa. Toimintasuunnitelmassa painopistealueena oli mm. työuupumuksen ja mielenterveyshäiriöiden varhainen tunnistaminen.

Osaavan henkilöstön saatavuuden ja pysyvyyden haasteet ovat suuria monella työntekijäsektorilla. Jos palkoilla ei voida kilpailla, on löydettävä muita keinoja rekrytoinnin onnistumiseen. Lohjan maine hyvänä työnantajana sekä asuinkuntana ovat tärkeitä tekijöitä osaavan henkilökunnan saamiseksi. Markkinoinnin ja viestinnän tehostamisella voidaan varmasti saada parannusta tilanteeseen.

5.2 Kaupunkirakenne

Kaupunkirakenne-toimialan keskeinen toiminnallinen painopiste on Lohjan kaupungin elinvoimaisuuden lisääminen. Toimialaan kuuluu teknisen toimen ja kaupunkikehityksen tulosalueet.

Kaupunkikehityksen tulosalueen sisällä on maankäytön ja logistiikkapalveluiden, ympäristö- ja lupapalveluiden, sekä elinkeinopalveluiden tulosyksiköt. Teknisen toimen tulosalueeseen kuuluvat tilakeskuksen-, ruoka- ja siivouspalveluiden- ja kaupunkitekniikan tulosyksiköt. Tarkastuslautakunta teetti myös kaupunkirakenteen vastuualueille arviointikyselyt, joiden vastauksissa todetaan mm. seuraavaa:

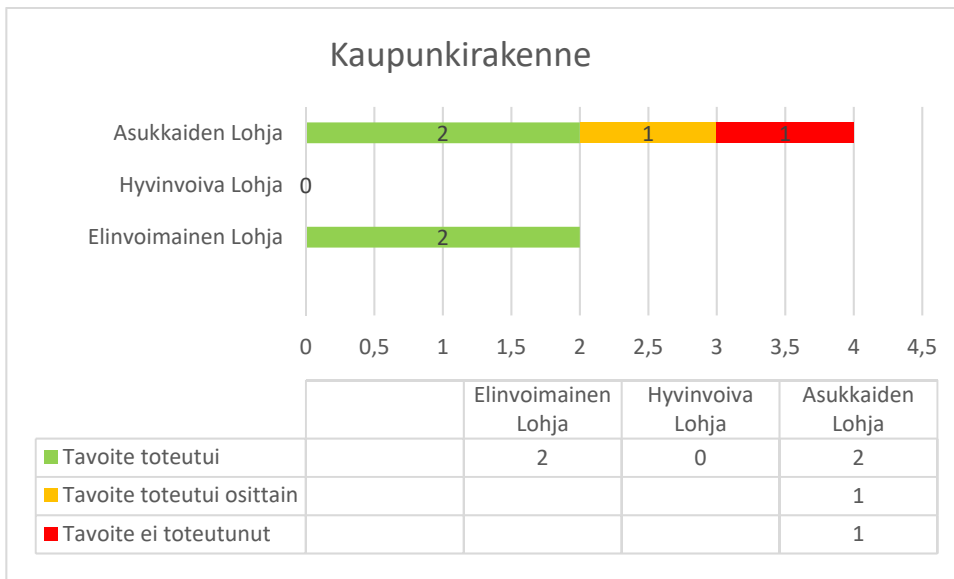
Toimialan kaupunkistrategiasta johdetut vuositavoitteet ovat tarkoituksenmukaisia ja tavoitteiden asettamisprosessi on toimiva. Henkilöstöllä on merkittävä rooli tavoitteiden asettamisesta tavoitteiden saavuttamiseen. Toimialalla mitataan tuottavuutta ja taloudellisuutta raportointijärjestelmien avulla. Johtoryhmissä seurataan tuloksellisuusarviointiin liittyviä toimenpiteitä. Lisäksi toimialalla on otettu käyttöön erilaisia sähköisiä järjestelmiä, joiden avulla tuottavuutta pyritään parantamaan.

Toimialan tuottamien palveluiden laatua ja vaikuttavuutta mitataan asiakastytyvyyden avulla. Palvelun laatua on parannettu digitaalisilla palveluilla. Kaupunkilaisia ja sidosryhmiä on osallistettu kaavoitus- ja kehittämishankkeisiin. Palveluiden vaikuttavuutta ei ole muutoin erikseen mitattu, koska toimialalla ei ole siihen resursseja.

Toimialaa koskevat merkittävimmät riskit koskevat henkilöstöä. Tällä hetkellä resurssit ovat pienet ja henkilöstö joutuu hoitamaan useita eri tehtäviä. Myös rakennusten ja kunnallistekniikkaverkoston korjausvelkaan liittyvät riskit voivat kasvaa, jos korjausrakentamiseen ei suunnata tarpeeksi resursseja.

Kaupunkikehityksen tulosalueen vastuulla on kaavoitus, rakennusvalvonta, ympäristönsuojelu, maanhankinta ja -myynti, sekä ympäristöterveyspalvelut. Tulosalueen toiminta on pääasiassa asi-
antuntijatyötä.

Teknisen toimen tulosalueen keskeisimmät tavoitteet liittyvät talousarviossa pysymiseen ja palveluiden tuottamiseen. Investointihankkeiden toteutuminen aika- ja budjettiraameissa on keskeisimpien tavoitteiden keskiössä. Tavoitteiden toteutumista seurataan kuukausittain teknisen lautakunnan kokouksissa. Osastopalavereissa seurataan investointihankkeiden toteutumista budjetissa ja aikataulussa. Tuottavuutta ja taloudellisuutta tulosalueella mitataan taloudellisilla ja aikatauluihin liittyvillä mittareilla. Tulosalueella ei erikseen mitata palveluiden vaikuttavuutta.

Kuvio 9. Kaupunkirakenne-toimialan tavoitteiden toteutuminen

Kaupunkirakenteen toimialakohtaisia tavoitteita oli asetettu yhteensä kuusi, joista toteutui neljä. Tavoitteista osittain toteutui yksi ja yksi jäi kokonaan toteutumatta. Energiatehokkuuden edistäminen rakennuksissa toteutui ja maan hankinnassa tavoitteet ylitettiin. Länsirata -hankkeen osalta asema-kaava saatiin lopulliseen käsittelyyn ja paikkatietojärjestelmien kehittäminen eteni. Emojikadun yrittönttien esirakentaminen ei toteutunut.

Tarkastuslautakunnan arviointia:

Tekninen toimi

Runsaslumiset talvet ovat aiheuttaneet teiden talvikunnossapidolle ylimääräisiä kustannuksia. Kuten aiempien vuosien arviointikertomuksissa on toistuvasti mainittu, lumen poistossa ja käsittelyssä on puutteita. Parannusta on saatu uuden kaluston hankinnalla, mikä mahdollistaa lumen poiston suoraan kuorma-auton lavalle.

Kuitenkin edelleen ongelmana on lumenajoon huonosti sopivan kaluston käyttö sekä usein pitkät kuljetusmatkat läjityspaikalle. Myös läjityspaikkojen sijainnissa ja valinnassa on ongelmansa. Kun lunta joudutaan poistamaan kiireellisesti ja osin sopimattomalla kalustolla, syntyy helposti vahinkoja teiden ja katukiveysten rakenteisiin sekä tienvarsikiinteistöille. Näiden korjaukset jatkuvat usein alkukesään asti ja aiheuttavat tarpeettomasti kustannuksia.

Vesilaitos

Lohjan Vesi- ja viemärlaitos on käyttänyt investointimäärärahansa tehokkaasti. Tämä näkyy siinä, että pumpatun ja laskutetun veden erotus oli pienentynyt 2 prosenttiyksikköä vuoteen 2022 verrattuna. Tiedossa ei ole, paljonko puhdasta vettä vuotaa verkostosta maastoon eikä myöskään toisaalta, paljonko hulevettä vuotaa verkostoon puhdistettavaksi. Puhdistamoille tulevaa jätevedettä on lähes 60 prosenttia enemmän kuin vesijohtoverkkoon johdettua puhdistettua vettä.

Lohjan vesijohtoverkon uusiutumisaika on 132 vuotta, viemäriverkoston osalta 346 vuotta. Nämä luvut ovat valtakunnallisesti vertailtuna hyviä, mutta silti verkostojen uusiminen tapahtuu liian hitaasti aiheuttaen mm. tarpeettomia vuotoja. Tämä on esimerkki suuresta korjausvelasta.

Hulevesien osuus puhdistettavasta jätevedestä on Lohjalla suuri, ja valtakunnallista keskiarvoa korkeampi. Suuri huleveden määrä aiheuttaa ongelmia jäteveden puhdistusprosessiin. Ongelman ratkaisuun on panostettava entistä enemmän. On huomattava, että uusimisinvestoinnit maksavat itsensä nopeasti takaisin.

Tarkastuslautakunta vieraili vesilaitoksella ja haastatteli käyttöpäällikkö Jari Hakalaa sekä vuorossa olevaa muuta henkilökuntaa. Laitoksen aiemmasta toiminnasta ei ole riittävästi dokumentoitua tietoa. Tämä on muodostunut ongelmaksi etenkin siksi, koska suurin osa henkilöstöstä oli eläköitynyt verraten samaan aikaan, eivätkä tarvittavat tiedot olleet heikon dokumentoinnin vuoksi siirtyneet uusille työntekijöille. Tästä on esimerkkinä tilanne, jossa puuttuvien tietojen vuoksi tiettyjä komponentteja ei ollut vaihdettu ajoissa, mikä puolestaan aiheutti suodattimien tukkeutumista ja vedenjakelun vaikeuksia. Lautakunta toteaa, että laitoksen nykyinen henkilöstö on erittäin ammattitaitoista, ja se on ryhtynyt toimenpiteisiin laatu järjestelmän parantamiseksi ja epäkohtien poistamiseksi.

Varautumistoiminnan osalta on pidettävä huolestuttavana, että siirrettäviä aggregaatteja eikä kiinteää varavoimaa ole tarpeeksi jäteveden pumppausasemilla.

5.3 Sivistys

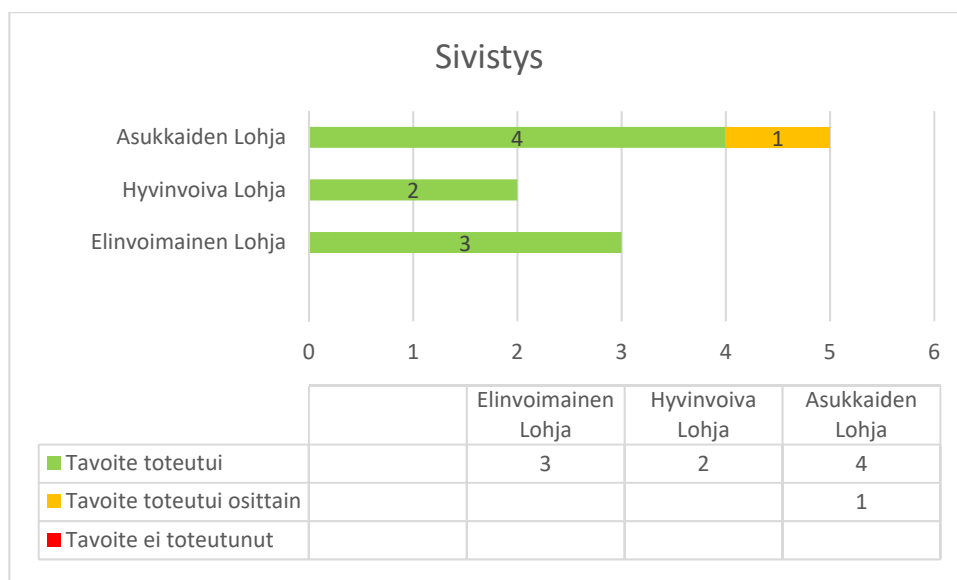
Sivistyksen toimiala jakautuu kasvun ja oppimisen ja kulttuurin ja vapaa-ajan tulosalueisiin. Toimialan tavoitteena on edistää kasvua ja oppimista, kulttuuria, liikuntaa, terveyttä ja hyvää elämää kaupunkilaisten keskuudessa. Keskeisimmät tehtävät liittyvät edellä mainittujen edistämistavoitteiden tuottamiseen.

Kasvun ja oppimisen tulosalueeseen kuuluu perusopetus, varhaiskasvatus ja sivistyksen yhteiset palvelut. Kulttuurin ja vapaa-ajan tulosalueeseen kuuluu kirjastopalvelut, kulttuuripalvelut ja liikuntapalvelut.

Kasvun ja oppimisen tulosalueen painopistealueita vuoden 2023 aikana on ollut lasten ja nuorten peruspalveluiden toteuttaminen taloudellisesti, harrastusmahdollisuuksien lisääminen ja aktiivinen osallistuminen hyvinvointialueen palveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden vuoden 2023 tavoitteena on ollut tarjota niin lojhalaisille kuin turisteille kulttuuri- ja liikuntapalveluiden. Tulosalueen toiminta painottui Lohjan 700-vuotisjuhlavuoden sisältöjen ja tapahtumien toteuttamiseen.

Toimialan mukaan kuntastrategiassa asetetut tavoitteet ovat tarkoituksenmukaisia ja tavoitteiden seuraaminen on myös toimivaa. Toimialan toiminnallisten tavoitteiden ja talouden toteutumista käytännössä seurataan tulosalueilla ja säännöllisesti myös johtoryhmien kokouksissa. Toimialan talouden suurimmat poikkeamat vuoden 2023 aikana johtuivat pääasiassa ennakoitua suuremmista varhaiskasvatuksen ikäluokista ja ennakoitua suuremmista perusopetuksen sijaiskuluista. Toimialan palveluiden tuottavuutta on vuosien 2019-2023 aikana parannettu talouden tasapainotusohjelman avulla. Ohjelma paransi toimialan tuottavuutta ja vähensi kustannuksia. Toimialan palvelut on auditoitu vuonna 2021 ja tullaan uudelleen auditoimaan vuoden 2024 aikana. Sivistyksen toimialan organisaatiouudistusta, hallinnon prosesseja, tulosyksiköiden tehtäviä, sekä muita suunnitelmia koskeva uudistus on valmistelussa ja sen on tarkoitus valmistua vuoden 2024 aikana.

Kuvio 10. Sivistys-toimialan tavoitteiden toteutuminen

Toimialalle asetettujen keskeisimpiä tavoitteita olivat turvallinen uuteen organisaatioon siirtyminen ja osallistuminen hyvinvointialueen yhteiseen innovatiiviseen kehittämiseen, kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen ja asukkaiden osallistaminen mukaan toiminnan suunnitteluun, palveluiden tuottaminen uudessa organisaatiossa taloudellisesti kestävästi ja Lohjan 700 -juhlavuosi. Tavoitteista kokonaan toteutui yhdeksän ja yksi tavoite toteutui osittain.

Tarkastuslautakunnan arviointia:

Kasvun ja oppimisen tulosalueen painotusten toteutuminen on ollut osin haasteellista. Talousarvio on ylittynyt sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa. Näin huolimatta vuoden aikana toteutetusta kehittämisohjelmasta, joka perustuu kaupunkistrategian mukaisiin pyrkimyksiin tuottaa laadukkaita opetuspalveluita kustannustehokkuutta unohtamatta.

Varhaiskasvatuksen strategiset tavoitteet saavutettiin erinomaisesti, etenkin alle kolmevuotiaiden lasten osallistumisessa päivähoitoon. Tavoite 75 % osallistumisasteesta varhaiskasvatukseen toteutui 90 % osallistumisena. Tämä on osin seurausta valtakunnallisista varhaiskasvatuksen maksuluokkien muutoksista, joiden seurauksiin ei Lohjalla oltu varauduttu riittävästi.

Varhaiskasvatuksen piirissä olevan lapsimäärän kasvaminen on sekä positiivinen että negatiivinen asia. Negatiiviseksi se muuttuu tilaongelman ja yhä vaikeutuvan henkilöstökrytoinnin vuoksi. Lapsimäärän kasvu aiheutti tarpeen lisätä henkilökuntaa, jotta lakimääräiset henkilöstömitoitukset täytyivät.

Varhaiskasvatuksen lapsimäärän ja henkilöstön kasvu on rasittanut myös päiväkotien johtoa. Toimialalla on aiempaa enemmän tietojen kirjaamista eri tietojärjestelmiin, mikä kuormittaa varsinkin, jos lisätyön mielekkyys on kyseenalainen. Varhaiskasvatuksen johtajien työpaineita helpottamaan on ehdotettu esimerkiksi apulaisjohtajien nimittämistä tai eri toimipisteissä kiertävän sihteerin palkkaamista hoitamaan rutiiniluonteisia tehtäviä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstörakenteessa on jatkossa otettava huomioon lainmuutos, jonka myötä varhaiskasvatuksen opettajien työparina tarvitaan varhaiskasvatuksen sosionomeja. Heitä ei vuonna 2023 ollut vielä lainkaan palkattuina sosionomin tehtäviin, vaikka kyseistä koulutusta toteutettiin myös Laureassa. On hyvä kannustaa ja tukea lastenhoitajan nimikkeellä toimivia työntekijöitä nostamaan koulutustasoaan sosionomiksi. Lisäksi on varmasti tarpeen miettiä, miten parhaiten tukea vanhempia kasvatustehtävässään. Sosionomiopinnoissa olisi hyödyllistä valita painotus, joka mahdollistaa myös perhetyössä toimimisen.

Sosiaali- ja terveystieteiden siirtyminen Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle on herättänyt huolen yhteistoiminnan puutteista varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen toimijoiden sekä hyvinvointialueen asiantuntijoiden välillä. Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvät haasteet vaativat kaupungilta toimenpiteitä, joiden pohjaksi tarvitaan ajantasaista ja oikeaa tietoa.

Perusopetuksessa merkittävä tekijä kustannusten kasvussa on ollut erityisen tuen ja tehostetun tuen piirissä olevien oppilaiden määrän lisääntyminen, vaikka oppilaiden kokonaismäärät ovatkin laskeutuneet. Tämä vaikuttaa suoraan luokkakokoihin ja erityisopettajien tarpeen kasvuun ja sitä kautta määrärahatarpeisiin. Koulujen tuntikehykset opetuksen järjestämiseksi ovat olleet tiukkoja. Erilaiset Opetushallituksen hankerahoitukset ovat tuoneet helpotusta henkilöstön lisäpalkkaukseen, mutta pysyvyyttä ne eivät tuo.

Sivistystoimen nuorisopalvelut ovat saaneet monipuolisesti hankerahoitusta eri tahoilta. Nuorisopalvelun strategisten tavoitteiden saavuttamisesta on mainittava erityisesti nuorisotyöpaja Tuuman toiminta ja koulunuorisotyö, joita toteutettiin hankerahoituksella. Koulunuorisotyön jatkorahoitusta kaupunki ei toiminnan jatkamiseksi myöntänyt.

Kokemukset koulunuorisotyön tuloksista perusopetuksessa ovat varsin positiivisia. Tarkastuslautakunta kantaa suurta huolta nuorten henkisestä hyvinvoinnista ja toivoo kaupungin päättäjien harkitsevan riittävän monen koulunuorisotyöntekijän palkkaamista pysyvällä rahoituspohjalla. Koulunuorisotyöntekijöiden onnistuminen työssään tukee nuorta mielenterveysongelmien kanssa kamppailussa, auttaa koulukiusaamisen suitsimisessa ja yksinäisyyden ja syrjäytyneisyyden lievittämisessä. Hankeavustus on hyvä tapa päästä alkuun, mutta rahoituksen vakiinnuttaminen osaksi talousarviota on tärkeää.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä lapsivaikutusten arvioinnin oikea-aikaista toteuttamista päätöksenteossa. Tämä on asia, joka ei vielä ole saanut vakiintunutta jalansijaa kaupungin toimintakulttuurissa.

Kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden tulosalue pysyi vuonna 2023 talousarviossa. Kaikki kulttuurin tulosyksiköt osallistuivat kiitettävän monipuolisesti Lohja 700 -juhlavuoden näkyväksi tekemiseen.

Kulttuuri- ja vapaa-ajan lautakunnan alueella tunnistettiin 33 riskiä, joista riskikertoimen (todennäköisyys x merkittävyys) mukaan arvioituina painavimmiksi todettiin yhtäältä kustannusten nousu ja toisaalta resurssien riittävyys ja saatavuus.

Kulttuuri- ja liikuntapalvelut toimivat Lohjalla terveyden ja hyvinvoinnin edistäjinä hyvässä HYTE-hengessä. On hienoa, että kaupungissa tunnistetaan monipuolisen kulttuuritarjonnan ja vapaa-aajan toimintojen merkitys kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Tarkastuslautakunta toivoo tämän näkyvän myös tulevaisuudessa.

5.4 Konserniyhteisö

Lohjan kaupunkikonserniin kuuluvat Lohjan Energiahuolto Oy Loher, Lohjan Kiinteistöt Oy, Lohjan Liikuntakeskus Oy, Lohjan Liikuntahallit Oy ja Lohjan Vuokra-asunnot Oy. Valtuusto asettaa konsernin tytäryhtiöille tavoitteita, jotka on johdettu kuntastrategiasta. Konsernijohdon tehtävä on neuvotella tytäryhtiöiden kanssa kuntastrategian tavoitteista ennen niiden lopullista hyväksymistä. Neuvottelun tarkoitus on varmistaa kaupungin kokonaisuus tytäryhtiöiden toiminnassa.

Kaupungin konserniohjaus perustuu konserniohjeeseen, jossa määritellään menettelytavat, jotka tukevat kaupunkikonsernin talouden suunnittelua ja seurantaan, riskienhallintaa, tiedottamista, sitoututtua hallitustyöskentelyä, sekä hyvää johtamista ja hallintoa. Yhteistyö ja kommunikointi kaupungin konserniohjauksen ja tytäryhtiöiden toimitusjohtajien välillä on viikoittaista. Tytäryhtiöiden toimitusjohtajat haluavat ennalta tietää omistajaohjauksen kannan merkittävimmässä tytäryhtiötä koskevissa asioissa.

Omistajaohjaus on pyrkinyt kehittämään tytäryhtiöiden raportointia säännöllisemmäksi, jotta konserni- ja omaisuusjaosto saa ajantasaisen tilannekuvan kunkin yhtiön taloudellisista tilanteista, tarpeista ja haasteista. Lisäksi vastaavaa raportointivaatimusta on myös pyritty viemään muiden sidoksumppaneiden suuntaan. Omistajaohjauksen mielestä konserniyhtiöiden raportointia tulee edelleen kehittää muun muassa antamalla laajempaa talouskatsausta puolivuositain konserni- ja omaisuusjaostolle.

Omistajaohjauksen tavoite on kehittää konserniyhtiöille asetettujen tavoitteiden ja mittareiden asiantaava kaupunkistrategian palvelemisen näkökulmasta. Tällä hetkellä mittarit toimivat vielä yleisellä strategisella tasolla ja tytäryhtiöt rakentavat tavoitteensa kaupungin strategiaan perustuen.

Konserniyhtiöiden riskienhallintaa tulee jatkossa yhdenmukaistaa kaupungin riskienhallinnan kanssa. Tällä hetkellä konserniyhtiöt raportoivat riskienhallinnasta kerran vuodessa lokakuun loppuun mennessä. Lisäksi kaupungin controllerilla tulee olemaan aktiivisempi rooli konserniyhtiöiden sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kartoitusprosesseissa. Kiinteistöomaisuuden yhtiöittämistä tulee tarkastella tulevalla valtuustokaudella.

Lohjan kaupunkikonsernin tytäryhtiökohtaisista vuodelle 2023 asetettujen toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisesta oli konsernitilinpäätöksessä raportoitu neljän yhtiön osalta. Lohjan Kiinteistöt Oy:lle ei ollut asetettu talousarviossa strategisia tavoitteita.

Lohjan Energiahuolto Oy Loher

Loherin tehtävänä on tuottaa ja jakaa lämpöenergiaa Lohjan kaupungin alueella. Tämä tulee tehdä kustannustehokkaasti ja ympäristöystävällisesti noudattaen konsernin strategiaa. Toiminnan tavoitteena on kohtuuhintainen ja hintatasoltaan ennakoitava lämpöenergia kaupunkilaisille. Kaupunkikonserni edellyttää Loherin jakavan osinkoa määrän, joka on kestävällä tasolla Loherin tulokseen nähden. Osingon tasoksi määritellään 1 milj. euroa vuodessa. Loher voi kuitenkin poiketa perustellusti tästä.

Vuoden 2023 aikana Loher toimitti lämpöä yhteensä 140 629 MWh. Määrä pieneni edellisestä vuodesta 2 %. Myynti ylitti budjetin, mutta lämmöntoimitus oli kuitenkin 3,3 GWh pienempi kuin vuonna 2022. Lämpöenergiaa Loher osti 162 660 MWh, josta 65,5 % Lohjan Biolämpö Oy:ltä. Yhtiön liikevaihto oli 14,4 milj. euroa ja se kasvoi edellisestä vuodesta 9,1 %. Liikevoitto oli 1,6 milj. euroa, joten yhtiölle asetettu tavoite osingon jaosta omistajalle toteutui.

Lohjan Vuokra-asunnot Oy

Lohjan Vuokra-asunnot Oy tarjoaa kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja lohjalaisille. Yhtiöllä on kehittämishjelma, jota päivitetään kerran valtuustokaudessa. Talousarvion mukaan yhtiön käyttöaste tulisi olla vähintään 93 %. Alhaisimmillaan käyttöaste on ollut viime vuosina 91-92 % välillä, mutta esimerkiksi vuoden 2020 käyttöaste oli 95,5 %. Yhtiöllä on vanhat kiinteistöt ja asunnoista 1 % on korjauksen alla. Markkinoilla tarvetta on lähinnä yksioille tai pienille kaksioille, jonka vuoksi yhtiöllä on tyhjinä

olevia kolmioita. Lohjan Vuokra-asunnot Oy on ilmaissut tarvitsevansa kaupungilta laajempaa asuntopoliittista analyysiä ja tähän on kaupungin osalta reagoitu perustamalla luottamushenkilöistä valmisteluryhmä.

Yhtiö teettää joka toinen vuosi asukastyytyväisyyskyselyn, jonka tavoitteeksi on asetettu positiivinen suositteluhalukkuusprosentti. Vuokra-asuntojen tyhjäkäynti oli viime vuonna 598 555 euroa, kun vuoden 2022 tyhjäkäynnin osuus oli 683 122 euroa. Yhtiö on pyrkinyt systemaattisesti vähentämään asuntojen tyhjäkäyntiä. Vuoden 2021 aikana Lohjalle valmistui 180 Ara-vuokra-asuntoa sekä parikymmentä vapaarahoitteista asuntoa, mikä on lisännyt asuntojen tyhjäkäyntiä varsinkin perheasuntojen osalta. Tilinpäätöksessä ei ole mitään arviota siitä, miten valtuuston asettama tavoite asumisen kohtuuhintaisuudesta on toteutunut.

Lohjan Liikuntakeskus Oy

Lohjan Liikuntakeskus Oy:n tehtävänä on hoitaa Lohjan kaupungin liikuntatoimen tehtäviä. Liikuntatoimen resurssit muodostuvat valtuuston myöntämästä konserniavustuksesta ja käyttäjiltä perittävistä käyttömaksuista. Lohjan Liikuntakeskus Oy vastaa myös liikuntapaikkojen ylläpidosta ja liikuntaan aktivoinnista. Vuoden 2023 talousarvion mukaan strategiakaudella pyritään kasvattamaan liikkujiensa määrää teemalla ”Lohjalla liikkuvat kaikki” suoritteiden kasvattamisen sijasta. Lisäksi kaupungin ja liikuntakeskuksen yhteistoimintasopimus päivitetään ja luodaan mittaristo, jonka perusteella liikuntakeskukselle asetetaan vuotuiset tavoitteet.

Lohjan Liikuntakeskus Oy:n liikevaihto oli vuonna 2023 1,8 milj. euroa. Nousua edellisestä vuodesta on 278 000 euroa. Toimintakulut kasvoivat edellisestä vuodesta 446 000 euroa toteutuen 6,5 milj. euron tasolle. Kulujen kasvuun vaikutti muun muassa kasvaneet henkilöstökustannukset, mutta merkittävin yksittäinen kustannusten kasvun aiheuttaja oli nousseet toimitilakustannukset, jotka kasvoivat edellisestä vuodesta 232 tuhatta euroa. Vuoden 2023 aikana kaupungilta saatiin konserniavustusta 4,4 milj. euroa, joka on 257 000 euroa enemmän kuin vuoden 2022 konserniavustus. Kaupungin omistusosuus yhtiöstä on 83,42 %.

Lohjan Liikuntakeskus Oy ei raportoinut konsernitilinpäätöksessä valtuuston asettamien strategisten tavoitteiden saavuttamisesta.

Lohjan Liikuntahallit Oy

Vuoden 2023 Lohjan kaupungin talousarviossa on määritelty Lohjan Liikuntahallit Oy:lle vain yksi tavoite, joka on kaupungin vaatimus tytäryhtiölle myötävaikuttaa kaupungin selvitykseen yhtiön tulevaisuudesta. Yhtiön liikevaihto oli viime vuonna 446 000 euroa, joka on 14,8 % kasvu vuoden 2022 liikevaihdolle (2022: 338 000 euroa). Tilikausi toteutui kuitenkin 12 000 euroa tappiollisena.

Yhtiö ei raportoinut konsernitilinpäätöksessä talousarviossa määriteltyjen strategisten tavoitteiden toteutumisesta.

Tarkastuslautakunnan arviointia:

Tarkastuslautakunta näkee positiivisena kehityksenä konserniyhtiöiden riskienhallinnan ja tilikauden aikaisten raportointivaatimusten kehittämisen sekä konserniohjauksen tiivistyneen vuoropuhelun tytäryhtiöiden ja kaupungin välillä.

Tarkastuslautakunta huomauttaa konserniyhtiöiden raportoivan puutteellisesti konsernitilinpäätöksellä valtuuston asettamien strategisten tavoitteiden saavuttamisesta lukuun ottamatta Lohjan Energiahuolto oy:tä.

Lovan lähitulevaisuudessa on suuria haasteita, joihin vastaaminen vaikuttaa yhtiön toimintaan. Kunnan vuokrataloyhtiöitä tulee koskemaan energiadirektiivi, jonka myötä korjaustarpeen arvioidaan olevan pitkällä aikavälillä noin 17 miljoonaa euroa. Toinen haaste on asuntojen esteettömyys. Normivuokra-asunnoissa vain Sahapihan uusi talo täyttää esteettömyyden vaatimukset. Lovassa on laadittu kehittämisohjelma, jonka toteuttamisessa nämä haasteet on otettava huomioon.

Lohjan Liikuntakeskus oy:n liikuntapaikkojen ja -palveluiden käyttö palautui koronavuosien notkahduksen jälkeen ennalleen. Neidonkeidas jopa saavutti suurimman kävijämäärän koko 50-vuotisen historiansa aikana, 305 406 kävijää.

Vuonna 2023 hyväksytyn Lohjan kaupungin ja LKK oy:n yhteistyösopimuksen mukaan ”muodollisesti puuttumatta sisältöön kulttuuri- ja vapaa-ajan lautakunta päättää liikuntatoimen avustuksista, jotta kuntalaisille syntyy valitusoikeus avustuspäätöksiin”. Näin ollen liikuntapaikkojen rakentamisesta ja investoinneista päätetään LKK oy:n esityksen mukaisesti. Yhtiön toimitusjohtaja on samanaikaisesti kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut -tulosalueen johtoryhmän jäsen, mikä on tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan ongelmallista intressiristiriidan vuoksi.

Tilinpäätöksessä todetaan, että jakokelpoisen vapaan oman pääoman käytöstä LKK oy:n hallitus esittää, että ”yhtiön vapaan oman pääoman osoittama 1.148 609,91 euron suuruinen jakokelpoinen vapaa oma pääoma käytetään seuraavasti: Tilikauden voitto siirretään voitto/tappiotilille, eikä osinkoa jaeta.” Lohjan Liikuntakeskus oy on voittoa tavoittelematon yhtiö, jonka taseeseen ei ole tarkoituksenmukaista kerätä tuottoja.

Lohjan status kaksikielisenä kaupunkina asettaa kielilain mukaisia toiveita erityisesti uimahallin viestinnälle. Tarkastuslautakunta toivoo asiaan kiinnitettävän huomiota niin, että turvallisuuden ja viihtyvyyden parantamiseksi opastetaulut ja -tekstit, sähköiset tiedotteet ja hallikuulutukset toimivat asianmukaisesti molemmilla kotimaisilla kielillä. Vastedes on otettava huomioon nykyistä laajemmin myös vieraskieliset asukkaat ja vierailijat.

Tarkastuslautakunta suosittaa, että jatkossa konsernitilinpäätös tarkastetaan ennen tilinpäätöksen käsittelyä kaupunginhallituksessa. Ulkoisen konsultin käyttämistä tulisi harkita konsernitilinpäätöksen laadinnan tukena riittävän ajoissa useina vuosina toistuneiden ongelmien välttämiseksi.

6. Muut havainnot

6.1 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Vuoden 2023 alusta on kuntien valtiosuuteen kuulunut lisäosa eli HYTE-kerroin. Sen tarkoitus on olla kannustimena kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä hyvinvointialueuudistuksen jälkeen. Kunta vastaa uudistuksen jälkeekin kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. HYTE-kerroin koostuu 21 indikaattorista, jotka jakaantuvat prosessi-indikaattoreihin ja tulosindikaattoreihin. Prosessi-indikaattoreista on 15 kappaletta, ja ne kuvaavat nykytilannetta. Tulosindikaattoreita on 6. Ne kuvaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä. Muutos lasketaan kahden edellisen vuoden erotuksesta, joka kuvaa tapahtunutta muutosta hyvinvoinnissa ja terveydessä.

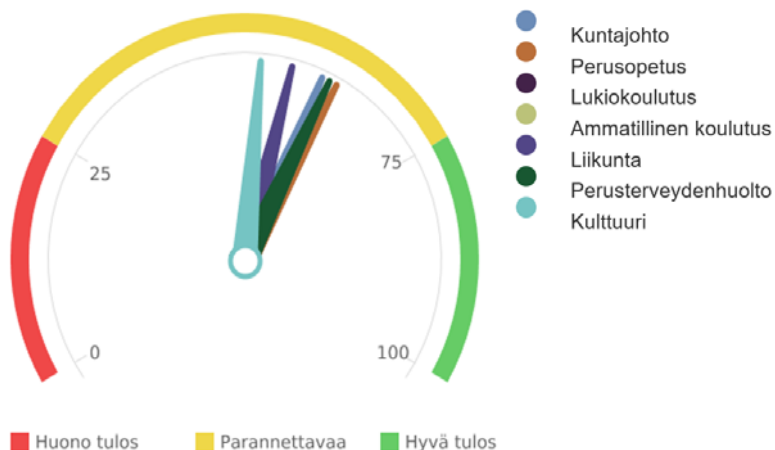
Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä kunnassa (612/2021) määrittelee 6§:n mukaan kunnan ensisijaiseksi vastuuksi kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy kunnan muihin lakisääteisiin tehtäviin. Lain mukaan kunnan täytyy strategisessa suunnittelussaan ottaa huomioon hyvinvoinnin ja terveyden näkökulma sekä asetettava HYTE-tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet. Kunnan on lisäksi päätöksenteossaan otettava huomioon eri väestöryhmät ja tehtävä myös tästä näkökulmasta hyvinvoinnin ja terveyden vaikutusarviointit.

Lohjan kaupunginvaltuusto on hyväksynyt 14.6.2023 kokouksessaan Lohjan liikuntaohjelman 2025, Kulttuurihyvinvointisuunnitelman 2023-2025 ja Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman 2023-2025 sekä laajan hyvinvointisuunnitelman 2023-2025. Viimeksi mainittu sisältää myös hyvinvointikertomuksen vuosilta 2017-2022. Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma on päivitettävänä ja valmistunee keväällä 2024.

Tilinpäätöksen mukaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistoiminnan keskeisinä painopistealueina vuoden 2023 aikana ovat olleet sujuvan yhteistoiminnan mahdollistavien rakenteiden, toimintamallien ja tiedonkulun kehittäminen ja hyvinvointisuunnitelmien päivittäminen. Lisäksi yhteistyötä on kehitetty Lohjan kaupungin ja eri toimijoiden välillä. Kaupunginhallituksen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen jaosto aloitti toimintansa elokuussa 2023.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen laatima TEA-viisari mittaa kuntien toimintaa kuntalaisten terveyden edistämässä. TEA-viisari tukee kuntien, koulujen ja alueellisten toimijoiden terveyden edistämistoiminnan suunnittelua ja johtamista. TEA-viisarin mukaan Lohjan vuoden 2023 kaikkien sektoreiden tulos osuus mittausasteikolla ”parannettavaa” -kohtaan.

Kaikki sektorit : Lohja 2023

Kuvio 1. Lohjan kaupungin kaikkien sektoreiden tulokset Terveydenedistämisenaktiivisuuden viitekehysten (TEA) -mukaan. (Lähde: teaviisari.fi)

Kaikki sektorit : Lohja 2023

	Lohja	Helsinki-Uusimaa	Koko maa
Kaikki sektorit	60	70	70
Kuntajohto	60	87	83
Perusopetus	62	63	65
Lukiokoulutus	..	65	65
Ammatillinen koulutus	..	60	64
Liikunta	56	70	72
Perusterveydenhuolto	61	76	70
Kulttuuri	52	71	71

Kuvio 2. Lohjan kaupungin kaikkien sektoreiden tulokset Uuteenmaahan ja koko Suomeen verrattuna (Lähde: teaviisari.fi)

Huomattavaa on, että vuoden 2023 TEA-viisarin mukaan Lohjan kaikkien sektoreiden pisteet ovat pienemmät muuhun maakuntaan ja koko Suomeen verrattuna.

Lohjan vuoden 2023 tulosten lähempi tarkastelu osoittaa, että TEA-viisarin mukaan esimerkiksi 8. ja 9. luokan oppilaista 27,9 % kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Koko maan vastaava luku on 26,6 %. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24 -vuotiaita on Lohjalla 10,5 % ja koko maassa 8,3 %. Lisäksi 18-24 -vuotiaista on Lohjalla työttöminä 13,8 %, kun koko maan saman ikäluokan työttömyysprosentti on 11,5 %. Koulukiusaamista vähintään kerran viikossa 8. ja 9. luokan oppilaista kokee lohjalaisista nuorista 11,1 %. Koko maassa vastaava luku on 7,9 %.

Tarkastuslautakunnan arviointia:

Tarkastuslautakunta näkee positiivisena uusien hyvinvointisuunnitelmien laatimisen ja vanhojen päivittämisen. Valitettavasti TEA-viisarin antamat Lohjan pisteet ovat joka sektorilla matalammat Uudenmaan ja koko maan keskiarvoon verrattuna. Tarkastuslautakunta korostaa, että on tarpeen huolellisesti pohtia toimenpiteitä, jotta hyvinvointisuunnitelmien toimenpiteet toteutuvat TEA-viisarin parempina tuloksina.

6.2 Talouden yleiskuvan kehittyminen

Tarkastuslautakunnan pohdintaa:

Kaupungin tilinpäätöksessä sivulla 8 on yleisen taloudellisen tilanteen osalta viitattu valtiovarainministeriön taloudelliseen katsaukseen joulukuulta 2023. Tarkastuslautakunta toteaa, että alkuvuoden 2024 aikana talousennusteet ovat edelleen heikentyneet varsinkin talouskasvun osalta.

VM Taloudellinen katsaus, kevät 2024

Keskeiset ennusteluvut

	2023	2023	2024**	2025**	2026**
	muutos %				
Bruttokansantuote markkinahintaan	278 mrd	-1,0	0,0	1,6	1,5
Bruttokansantuote, mrd. euroa		278	282	292	304
Työllisyysaste, %		73,6	73,2	73,6	74,5
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %		6,2	1,9	1,3	1,4
Ansiotasoindeksi, muutos, %		4,2	3,5	3,3	3,1
Lyhyet korot (euribor 3 kk), %		3,4	3,6	2,7	2,2
Pitkät korot (valtion obligaatiot, 10 v), %		3,0	2,8	2,7	2,7
Julkisyhteisöjen menot, suhteessa BKT:hen, %		55,6	56,5	56,1	55,3
Veroaste, suhteessa BKT:hen, %		41,9	41,2	41,6	41,7
Valtion rahoitusjäämä, suhteessa BKT:hen, %		-3,0	-3,2	-3,2	-2,7
Valtionvelka, suhteessa BKT:hen, %		56,3	59,9	61,4	61,8

Valtiovarainministeriön talousennusteet vuosille 2024-2026 kertovat, että palkkojen ostovoima kuuden vuoden 2021-2026 aikana vähenee keskimäärin noin 0,4 % vuodessa. Hintojen keskimääräinen nousu on tällä ajalla arvioitu olevan noin 3,3 % vuodessa, ja ansiotason nousu 3,1 % vuodessa. VM:n kevään 2024 ennusteen mukaan arvioidaan, että ansiotasoindeksi nousee vuosina 2024-2026 keskimäärin 3,3 % vuodessa.

Jos menemme pitkän aikavälin kehitykseen, niin inflaatiokorjattu BKT/capita on kehittynyt vuosina 2007-2023 vain keskimäärin 0,01 % vuodessa. Hyvinvoinnin ja tuottavuuden mitattavaa kasvua ei siis ole ollut 17 vuoteen tässä maassa.

Vaikka korot olivat hyvin matalalla suurimman osan vuosista 2007-2023, inflaatio on ollut keskimäärin 2,2 % vuodessa. On siis pitkään nautittu negatiivisista reaalikoroista, mutta se aika näyttää VM:n projektioissa olevan ohi viimeistään tästä vuodesta eteenpäin. Talous kasvasi reaalisesti 2021-2026 (tilastosta ja projektioista riippuen) 1,0-1,2 % vuodessa samalla, kun palkansaajan ostovoima vähenisi 0,4 % vuodessa. Tilastokeskuksen laskema keskimääräinen talouskasvu vuosille 2011-2023 oli vain 0,7 %.

Vuosina 2009-2023 valtion velkaa on otettu keskimäärin 7,2 % verojen ja veroluonteisten maksujen kokonaiskertymään verrattuna. Huippuvuosia ovat olleet 2020 (18,5 %), 2010 (14,2 %), 2009 (13,4 %) ja 2023 (12,5 %). Vain yhtenä vuonna 2018 tämä prosenttiluku on ollut negatiivinen.

Vuonna 2023 noin yhdeksäsosa valtion rahoituksesta on näin ollen täytetty lainarahalla, jos jätetään huomioimatta varsin vähäiset valtion omistuksistaan saamat tuotot ja myyntitulot. Lisäksi on tulevaisuutta katsoen huomioitava lisääntyneet menot, jotka johtuvat esimerkiksi Ukrainan sodasta ja NATO:n edellyttämästä varustautumisesta.

Ilman joustoja arvonlisäveron korotus tuottaa valtion kassaan vuonna 2024 noin 1,3 miljardin euroa. Jos neljän vuoden aikana vähennetään valtion velanottoa 9 miljardia euroa tasaerin ja muut veronkorotukset (vähennettyinä lisämenoilla) tuottavat nettotuloa neljännesmiljardin, niin valtion ja kuntien käytettävissä oleva rahoitus pienenee arviolta noin 0,5 % vuodessa. Tämä on saman verran kuin palkansaajan ostovoiman vuotuinen vähenemä.

Lohjan kohdalla vero- ja valtionosuusrahoitus vähenee edellisen arvion perusteella reaalisesti noin miljoona euroa vuodessa (nimellisarvoilla toki kasvaa), jälleen ilman mitään kerrannaisvaikutuksia. Tämä vähenemä hukkuu tilikaudella 2024 muihin kaupungin tulojen vähenemiin ja nousseisiin rahoituskuluihin. Näistä tärkein verohäntä on seurausta ylivuotisten verokertymien tuloutumisen puollituessa vastaamaan sote-siirtymän jälkeistä puolittunutta kuntatalouden kokoa. Siirtymäkausi on olennaisesti vuosi 2023, jonka tilinpäätös antaa yli 10 miljoona euroa liian optimistisen kuvan tulevaisuuden verokertymän koosta johtuen.

Voidaan karkeasti arvioida, että mikäli kaupunki päättäisi toteuttaa arvioidut säästöt kokonaan henkilöstövähennyksinä, niin se joutuisi pelkästään valtiontalouden tasapainottamisen vuoksi vähentämään työvoimaansa noin 1 % vuosittain nykyisen käyttötalouden tilanteen säilyttämiseksi. Laskennallisesti tämä voisi tarkoittaa noin 20 työ- tai virkasuhteen päättämistä vuosittain. Tämän arvion lisäksi pitää muistaa kaupungin oma velkaantuminen ja velanhoito, jota maksukykyyn nähden ylimoitettu investointimäärä edellyttää.

Valtion pandemia-ajan talouspolitiikka siirsi kriisiytyneen kuntatalouden ongelmia valtion kannettavaksi, mikä on johtanut valtiontalouden rajuun velkaantumiskierteeseen samalla kun julkinen kulutus on kasvanut sekä hoito- että koulutussektorilla. Lohjalla on tästä seurauksena noin 50 miljoonaa euroa kumulatiivista ylijäämää, joka riittää muutaman vuoden alijäämäisten tulosten kattamiseen. Vuosikymmenen loppupuolella ollaan jo tilanteessa, jossa taloutta joudutaan tasapainottamaan kuntalain vaatimuksen mukaisesti. Vuosikymmenen vaihteen edellisen säästöohjelman toteutuminen ei anna rohkaisevaa kuvaa kyvystä säästötoimenpiteisiin.

7. Tarkastuslautakunnan esitys

Tarkastuslautakunnan esitys kaupunginvaltuustolle

Kuntalain 121 §:n mukaan kaupunginhallituksen on annettava valtuustolle lausunto toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aiheita. Tarkastuslautakunta esittää valtuuston päätettäväksi, että kaupunginhallitus, lautakunnat ja muut tilivelvolliset ottavat huomioon arviointikertomuksessa esitetyt havainnot ja että kunnanhallitus antaa syyskuun 2024 loppuun mennessä vastineen valtuustolle, mihin toimiin havaintojen johdosta on ryhdytty.

8. Arviointikertomuksen hyväksyminen

LOHJAN KAUPUNGIN TARKASTUSLAUTAKUNTA

Lohjalla 6.6.2024

Jarmo Aho
puheenjohtaja

Merja Eräpolku
varapuheenjohtaja

Jarmo Malinen
jäsen

Susanne Sjöblom
jäsen

Paul Packalén
jäsen

Pirjo Riikonen
jäsen

Liisa Jääskeläinen
varajäsen